

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

ODBORNIKI CANKARJEVE USTANOVE

Louis Kaferle, predsednik; Vatro J. Grill, podpredsednik; Louis Zorko, tajnik; Joseph Frančeškin, blagajnik; Joseph Jauch, zapisnikar.

Nadzorniki: Ludvik Medvešek, John Krebel, Jennie Dagarin.

Prosvetni odbor: Ivan Jontez, Milan Medvešek, Frank Česen.

Gospodarski odbor: Vincent Salmich, John Tavčar, Felix Strumbel, Leo Poljšak, Mary Somrak, Pavla Kline, Anton Jankovich.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly

by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

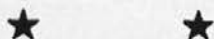
Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio,
under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

3 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

POTA PRAVICE	29
ZVONKO A. NOVAK: NAVAJEN CLOVEK BRC KO PES JE MRAZA	35
FRANK ČESEN: BIZGECOVE POČITNICE	35
CERKVENIK ANGELO: ŽRTEV (nadaljevanje)	38
PADALCI — RESEVALCI	41
PRAZNOVERJE V DVAJSETEM STOLETJU	42
IVAN JONTEZ: SLOVENSKE USTANOVE V CLEVELANDU.....	45
E. K.: DREJČETOVA POT (nadaljevanje)	48
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	50
BERLINSKE SPLETKE IN MOSKOVSKO PRIJATELJSTVO.....	54
ZA GOSPODINJE	56

CG

Češki gazolin

HITLER ZANIČUJE in sovraži Slovane sploh, ker predstavljajo po njegovi zmedeni ideologiji "nižjo" raso, stoječo globoko pod Nemci, edinimi "čistimi Ariji," katerim se ne more in ne sme primerjati nobeno drugo pleme na svetu. Če ne bi bila vsa teorija o raznovrednosti ras velikanska oslarija, bi človeka mikalo, vprašati, kako je mogoče, da se družijo s "sredozemskimi" in deloma negroidnimi Italijani, da sprejema podporo Rusije, ki ni le polna Slovanov, ampak še "nižjih" Kavkazcev, Turkomanov, Čukčev, Samojedov, Lapov in vsakovrstnih drugih "divjakov." Toda ker rasna teorija v nacijskem smislu nima sploh nobene podlage, bi bilo vsako resno vprašanje v tej zvezi odveč. Ampak Hitler jih sovraži in njegovo sovraštvo je slepo—v splošnem. Vendar pa ima razloge, da posebno preklinja Poljake in Čehi in jim grozi s popolnim uničenjem. Kar počenjajo naciji, zlasti pa gestapovci nad obema narodoma, je tako zverinsko, da bi bile povesti o ondotnih dogodkih kratko malo neverjetne, če jih ne bi potrjevale neštete absolutno zanesljive, poštene priče. Dokler bodo naciji imeli oblast, katero so jim dali dosedanji uspehi vojne, se bodo ta grozodejstva nadaljevala, ker jih narekuje in zahteva nacijski sistem, ki se more vzdržati le z večnim nasilstvom in z brezobzirnim odstranjevanjem vseh nasprotnikov.

Čehi in Poljaki so storili smrtni greh, da niso s slavospevi sprejeli nemškega jarma, da še sedaj ne pojo himen svojim tiranom, da—zlasti na Češkem—sabotirajo vojno industrijo in mečejo nacijem polena pod noge, kjer le morejo. Posebno na so se GOSPODARJU SVETA zamerili, ker so se Poljaki drznili, odpejati svojo zlato rezervo zadnje uro iz Varšave v Pariz, Čehi pa so skrili svojo rezervno zalogo gazolina tako, da ga niti Himmlerjev mojsterski nos doslej ni mogel izvohati.

Nihče ne ve natančno, koliko gazolina je generalni štab čehoslovaške armade pripravil za slučaj vojne, vendar pa cenijo izvedenci, da ga je najmanjše milijon ton. Zdi se, da je češka armada jemala svoj posel bolj resno od vseh drugih vojsk in ravnala z največjo previdnostjo in preudarnostjo. Sedaj nemški mogotci vedo, da so v nekdanji Čehoslovaški

ogromne zaloge gazolina, ki bi ga krvavo potrebovali, ker je moderna vojna brez te nepitne tekočine nemogoča, a vse njihovo iskanje je doslej ostalo brez uspeha. Vsa arijska genijalnost jim ni dala ključa do teh zakladov in Himmler besni.

Ko so nacijske tolpe udrle v Prago, so njihovi poglavarji upali, da se bo vse "potrebno" rešilo gladko, če se le Čehi pridobe za "sodelovanje." Toda Čehi so bili trmasti in nikakor niso hoteli sodelovati. Nemški vojaški poveljniki so bili presenečeni, ko so spoznali, da je dobra tretjina vse češke municije izginila kakor kafra, ko so prevzeli vladu nad deželo. To že ni dišalo po sodelovanju. Potem so se množile sitnosti, katerih še sedaj ni konec. Dasi so na višja mesta v orožnih tovarnah postavili Nemce, se sabotaza neprenehoma ponavlja in le redko kdaj je mogoče zasačiti "krivca." Vlaki z živežem ali z municijo za Nemčijo skačejo iz tira. Kmetje ne pridelujejo toliko kolikor bi morali. Skratka, Nemci so postali s Čehi skrajno nezadovoljni.

Kar ne gre zlepa, pojde zgrda, je staro nacijsko pravilo in gestapu je ta metoda sploh bolj všeč. Ko nobeno "uljudno" izpraševanje o skritem gazolinu ni prineslo uspeha, je nemška tajna policija privila vijak. Devet Čehov je že izgubilo življenje, ker niso hoteli, ali niso mogli ustreči nervozni radovednosti Himmlerjevih biričev. Zadnji med njimi je bil Alojzij Prochazka, ki je kot delovodja sodeloval pri gradbi tajnih gazolinskih skladišč. Kakor ostalih osem tovarišev je tudi on umrl v gestapovski ječi.

Ko se je Nemčija pripravljala za napad na Poljsko in temu neizogibno sledečo vojno, je postal češki gazolin skrajno dragocen. Iz Berlina so prihajali strogi ukazi. Gazolin se mora najti za vsako ceno! Hitler je sam priletel v Prago, ker je Göring postajal skrajno nestrpen, toda vse to ni nič pomagalo. Pod pritiskom iz Berlina so aretirali na stotine uradnikov, o katerih so mislili, da bi mogli kaj vedeti, a tudi iz njih niso mogli iztlačiti odkritja. Gestapo ima vsakovrstna mučilna sredstva, a tukaj vsa skupaj niso nič zalegla. Naposled se jim je zazdelo, da so vendar na cilju. Eden

(Konec na predzadnji strani)

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

IV.
LETNIK
1940-1941

*

2.

številka

Pota pravice

V teku dolgih tisočletij, kar hodi človek po sončnem privesku, imenovanem zemlja in rabi svoj razum, kakor pač zna, se je često zgodilo, da je posameznik sam razsojal o svoji pravici in si jo vzel s svojo močjo. V civilizirani družbi smatramo to za nedopustno in imamo zakone, ki določajo, kaj je prav in kaj je krivo in kaj naj se zgodi tistemu, ki je storil krivico. Podružabljeno, oziroma podržavljeno upravo pravičnosti označujejo za eno največjih pridobitev civilizacije in pogostoma se sliši, da je to največja razlika med kulturno in divjaško družbo.

Če je to resnično, je naša kultura menda še daleč od svojega cilja in še nikakor ni izgubila vseh značajnosti "divjaštva." Ker imamo o življenju prvih primitivnih ljudi le malo znanja — največ nam ga daje primerjanje z življenjem plemen, ki so še ostala na prvotni stopnji, v kameni dobi — ne more nihče natančno povedati, kdaj se je prvo "pravo" organiziralo. Vsekakor imajo nekaj podobnega tudi zelo zaostali rodovi in "pravico" med njimi kroje poglavarji, žreci, vrači, včasih tudi vračarice. Črnc v centralni Afriki, komur se je zgodila krivica, ali kar on smatra za krivico, dasi ni "civiliziran" in nihče v vsem njegovem plemenu ni videl juridične fakultete ali sploh kakšne šole, mora vendar s svojo pritožbo priti h glavarju, vrač potem, če se njegova tožba smatra za opravičeno, izsleduje krivca in glavar ga, če je bil najden, kaznuje.

Mi se takim proceduram rogamo in res so včasih smešne, včasih tragične, kajti s svojimi čarovniškimi "preiskovalnimi" metodami izvoha "medicinski mož" pogostoma krivca, ki je prav tako nedolžen, ali pa še bolj kot čarovnik sam in vse "pravno postopanje" postane lahko krvava farsa. Vendar pa se to ne more označevati kot splošno pravilo "divjakov," kajti nekatera, na primer indijanska plemena so imela in še imajo zelo razvite pravne čute in kaj previdno pazijo, da pravica ne stori krivice.

Pisanih zakonov kajpada niso imeli, ampak nepisani, ki so

CG

se večinoma podedovali od rodu do rodu, niso imeli nič manj veljave kot naši in ljudje so si jih lože zapomnili, ker jih je bilo le malo in so bili enostavni, med tem, ko je naših taka grmada in so včasih pisani v tako nenavadnem jeziku, da jih more le prav dober pravnik poznati in razumeti. Tudi dobri, ampak ne izredni pravniki se pogostoma motijo, zaradi česar se vodijo pred sodišči dolgi, učeni in hudi boji med pravnimi zastopniki ene in druge stranke in nad nižjimi sodišči so višja, nad temi pa še višja, da popravijo napake prvih. Lajik misli, da bi "zdrav" razum povedal, kaj je prav in kaj ni. Toda lajik se moti. Pravo in to, kar on smatra za pravico, sta dva popolnoma različna pojma. Vendar pa je pravo, ki je v zakonih in ki se marsikomu včasih zdi krivično, pravica, dokler veljajo zakoni, ki jo določajo.

Po mnenju večine "navadnih" ljudi, ki niso študirali rimskega in anglosaksonskega prava, Code Napoleon in podobnih starih in novih zbirk, je čustvo pravice prirojeno in kar je prav, bi vedno moralo biti prav, kar je krivo, ne more nikdar biti drugače kot krivo. Saj imajo še živali, pravi, nekakšen občutek pravičnosti in se bojujejo za svoje pravo — včasih za kost, včasih za ležišče, včasih, kot je Jack London imenitno opisal, za vodstvo tropa — z zobmi in kremplji. Če je to čustvo za pravico tako staro in tako globoko vkoreninjeno v človeški duši, ne more biti le ena, večna, neizpremenljiva. A kadar pogleda na delo pravnikov, ki so posvetili ne le svoja mlada, ampak tudi mnoga stara leta študiju te reči, vstane pred njim uganka, ki je ne samo ne more razvozljati, ampak mu je sama po sebi nerazumljiva. Kako je mogoče, da se morajo učene glave srdito prepirati o vprašanju, kaj je in kaj ni prav, ko bi jim neučen človek brez vseh njihovih debelih knjig, brez pozivanja na starejše odloke tega ali onega sodišča, brez rabe stoterih latinskih besed takoj povedal, kaj mora in kaj ne more biti prav?

Mogoče je tako, da tiste absolutne pravice, v katero bi radi verjeli in ki mislimo, da jo vsak umno zdrav človek brez težav razume, ni. Pravica je zelo relativen pojem in se menja v času in prostoru, tako, da je lahko danes prav, kar je včeraj bilo krivo in pravica v eni deželi, kar je v drugi huda krivica. Kar je nekdanj bil velik zločin, kaznovan s smrtjo, je sedaj morda neznamen prestopek; včerajšen slan dovtip je danes lahko neodpusten greh. Eno in drugo je "po pravici." Nobene pravice nimamo, da bi se rogali "divjakom," njihovim nazorom in načelom, ali njihovemu postopanju. Kajti sami smo v glavnem le drugačni od njih, kar pa ne pomeni, da smo toliko boljši od njih kot angelj od hudiča.

Neumen, smešen in včasih hudodelen se nam zdi ves hokus pokus, ki se ga nekateri njihovi vrači in žreci poslužujejo, da

“odkrijejo” krivca. Toda koliko bolj pametno in pravično so postopali naši dedje — ne tisti, ki so skoraj goli hodili po svetu, temveč le pred nekoliko stoletij, ko je bila država že stara ustanova in je poganstvo izginilo, vsaj po imenu, iz tedanjega civiliziranega sveta? Izkušnje z ognjem in z vodo so bile povsem pravilna pravna sredstva, posluževala so se jih redna sodišča in po rezultatu teh izkušenj so sodila, dasi bi jim bil “zdravi razum” tudi takrat lahko povedal, da debela oseba z obilico maščobe lože plava na vodi kot človek, ki ga je sama kost in koža in da imajo ljudje sploh toliko različnih lastnosti, da gre enemu lahko v tek, kar je drugemu strup. Tudi dvoboj je odločal, kdo je kriv in kdo nedolžen in sodišča so verjela, da se Bog tako silno zanima za njihovo postopanje, da sam posega v dvoboj in nakloni zmago nedolžnemu. In vendar je očitno, da se Bog ne vtika ne v spore posameznikov, ne v krvave spopade držav, kajti če bi osebno ravnal vse te reči, sploh ne bi moglo biti krivice na svetu. V teku dolgih stoletij je bilo mučenje popolnoma legalno sredstvo za doseg zločinčevega priznanja. Razvilo se je kot fino rokodelstvo, ki je zahtevalo posebno strokovno znanje in spretnost, da izkušani grešnik, ki je bil pogostoma tako nedolžen, da njemu pripisovani zločin sploh ni bil mogoč, ne bi na kak način ušel bolečinam rafinirane torture. Kdo se more danes imenovati pametnega in verjeti, da more stiskanje palcev, zabadanje žebeljev pod nohte, natezanje, paljenje kože in kar je bilo še podobnih plemenitih “izpraševanj” dognati resnico in laž? Toda nekje v globočinah človeka se še vedno skriva okrutnost in v nekaterih z lahkoto prebije stene skrovišča, plane na površje in srednji vek oživi v dvajsetem stoletju. Tendence iz časov inkvizicije še niso umrle in pojavljajo se v “tretji stopnji,” v katere uspešnost še vedno verujejo v mnogih policijskih kletah, v veliko večji meri in povsem sistematično pa v postopanju diktatorskih tajnih policij, ki so telesno in duševno mučenje tako izpopolnile, da bi jim Torquemada lahko zavidal.

●

Civilizirana družba je organizirala pravico in vzela maščevanje iz rok posameznika. Kajti dasi se pravo bavi z mnogimi drugimi zadevami, urejuje imovinska vprašanja, posega v odnošaje zakoncev in družin, se dotika sploh vsega našega življenja in dejanja in nehanja vseh naših skupin od rodbine in privatnega društva do mesta in države, je vendar tista pravica najbližja mislim večine, kadar se omenja pravo. Pogostoma ljudje s to pravico niso zadovoljni. Nekateri godrnjajo na tihem, drugi kritizirajo glasno, tretjim to ni dovolj, pa mislijo, da je “treba kaj storiti.” Če posameznik stori kaj zoper postavu, je hudodelec

in država ima primeren aparat, da ga prime in pokliče na odgovornost. To se neprenehoma godi in omenjenemu aparatu nikdar ne zmanjka opravila. Včasih pa posameznik misli, da sam ne more opraviti in da je treba večje akcije, pa zbere druge "pravično čuteče" ljudi, ustanovi družbo in začne po svoje organizirati pravico. Povesti o takih popravljalcih pravice je brez števila; nekatere so le legende, druge sestojijo na pol iz resnice, na pol iz fantazije kot ona o roparju Robinhoodu, sovražniku zatiralcev in dobrotniku revežev, ki je pod drugimi imeni znan skoraj vsakemu narodu, nekatere pa pripovedujejo kruto resničnost.

Ko so na Nemškem gospodarili roparski vitezi, katerim je bil vsak plen pravičen, če se napadeni ni mogel braniti, ko je država bila brezmočna in se je anarhična brezpravnost razširila po vsej deželi, se je ustanovila "sveta fema" z namenom, da uvede pravičnost. Bila je tajna družba, njeni člani so nosili krinke, njena sodišča — imela je res tudi sodišča — so zasedala v skroviščih, njeni eksekutorji so izvrševali sodbe na skrivaj, le pri truplu so pustili znamenje, da je mrliča obsodila sveta fema na smrt. Koliko takih obsojencev so bile žrtve privatnega maščevanja, ne more nihče dognati; tajno postopanje je dajalo dovolj prilike za vsakovrstne izgrede in zlorabe. Nekoliko stoletij je minilo od tistih časov, toda duh svete feme še živi kakor takrat in ni ohranil le ideje, temveč izvršuje "pravna" dejanja na svojo pest kakor takrat. "Sodnik Linč," ki smatra obdolžitev za dokaz zločina in ne more čakati na najdbe rednega sodišča, ker bi moglo biti "bolj usmiljeno kot pravično," pa zato kar na naglem obesi ubogega zamorca in mu prevrta truplo s krogli, je le eden naslednikov one privatne "justične" organizacije; vsakovrstni vigilanti spadajo v isto skupino; skoraj natančna kopija feme so naši kljuklaksarji s svojimi haljami, krinkami in gorečim križem, ki so svojega pravega duha nedavno razodeli z obiskom nacijskih bundovcev.

Naj bodo take družbe kakor koli organizirane, naj se poslužujejo kakršnih koli gesel in naglašajo kakršne koli "ideale," v bistvu so anarhične in od njih ne more priti nikakršna pravica. Njih mati je nestrpnost, njih oče slepo sovraštvo, njih cilj pa je oblast, ki bi jo radi dobili v pest s strahovanjem, da bi jo mogli zlorabljeni sebi v prid in na škodo vsem, ki se upajo misliti drugače kot oni. Sredstva, s katerimi operirajo, so vedno brutalna in nasilstvo je njihova pravica. Dokler je taka justica mogoča, ne moremo nikakor trditi, da smo privedli voz svoje civilizacije na vrhunec in da smo pustili divjake daleč za seboj.

Ne, nič se ne smemo bahati, niti s svojo preteklostjo, pa tudi ne s sedanostjo. Res, v nekaterih državah so pravne razmere boljše kot takrat, ko je bil gladen siromak za najmanjšo tatvino lahko obešen, ko so sežigali "čarovnice," ko je kralj lahko poslal svojo ženo na morišče, ker se mu je zahotelo druge. Organizirana družba je vzela pravico v svoje roke in v nekaterih deželah ima ljudstvo tako pravico, kakršno je hotelo, ali pa vsaj tako, kakršno je dovolilo, da se je vpeljala. V demokraciji se zakoni ne morejo sklepati in izvajati brez volje, ali proti volji zastopnikov, ki jih je ljudstvo izvolilo v ta namen in zaradi tega je ljudstvo res samo odgovorno za pravico, kakršno uživa in če ni dobra in ga morda celo tepe, se lahko pravi, da si je samo spletlo bič. Sicer je res, da gospodarski pritisk lahko močno vpliva na odločevanje volilcev in da se tak vpliv v kapitalistični družbi pridno rabi. Temu pa se delavske množice vendar lahko upro, če so složne in si v organizaciji ustvarijo primerno moč. Dokler zanemarjajo to in bezljajo za kandidati, ki imajo na jeziku sladke besede, pa očitvidno služijo nasprotnim interesom, vsled česar ne morejo zastopati ljudskih, ker ne more nihče služiti dvema nasprotnima gospodarjema obenem, so resnično sami odgovorni za pravico, katero jim skroje njihovi izvoljenci.

Vse drugače je pač v deželah, v katerih je diktatura izpodrnila vsako sled demokracije in ima ljudstvo same dolžnosti, a nobenih pravic. Tam je z možnostjo vsakega političnega dela tudi odgovornost minila; tam ni več državljanov, temveč le sužnji, katerim nobena sloga ne pomaga, ker se ob mojstrsko organiziranim vohunstvu tajne policije ne more udejstvovati. Te diktature niso v bistvu nič drugega kot silno povečane in z vsemi sredstvi, izsiljenimi od ljudstva okrepljene vigilantske bande, nova, tisočkrat mogočnejša sveta fema, kateri pa se ni treba več skrivati, ker si je prisvojila vso oblast in ni nikomur odgovorna. Sama o sebi trdi, da je dosegla vrhunec organizacije in uvedla najpopolnejši red; njen duh pa je anarhičen, njeni zakoni so izrazi volje majhnega kroga oblastnikov, njen red je odvisen od njihovih muh, njena pravica se menja tako, kakor mislijo, da najbolje služi njihovim interesom. Tudi "gangeži" po velikih mestih imajo zakone in red in "pravico"; kdor se pregreši, ga najdejo mrtvega z luknjami iz revolverja v telesu in vedo, da je bil obsojen po postavah lopovske tolpe. Te manjše diktatorje imenujejo bandite, one večje krstijo z voditelji.

Totalitarno banditstvo je nastopilo svojo pot po svetu. Bistveno ravna prav tako kakor rokovnjaške tolpe po velikih metropolah. Preden se poda "na delo," pripravi tla s pomočjo vohunov in podkupljenih pomočnikov, se kaže nedolžno in miro-

ljubno, med tem si nabavlja potrebna sredstva nasilstva, a kadar žrtev najmanj pričakuje, jo zgrabi za vrat.

Človeška družba je vzela pravico v svoje roke in jo upravlja . . .

Kje je ostala ta pravica vpričo največjih tolovajstev, ki jih pozna svet? Bandita, ki je umoril enega človeka, zasleduje ves pravni aparat in če ga izsledi, je obsojen po zakonu. Zoper največje bandite vseh časov se človeška družba ne zgane in pravica, ki jo je vzela v svoje roke, je brezmočna.

Nekaj silno protislovnega je v tem. Tat, ki je ukradel gnjat, ne uide roki pravice in mora družbi poplačati svoj greh. Največji morilci in roparji niso odgovorni nobenemu zakonu in nobeni pravici; njihovim žrtvam je prepuščeno, da si sami pomagajo, kakor morejo in znajo. Proti tolovajskim skupinam se postavljajo mogočne organizacije za obrambo in izvrševanje pravice; zoper največje, najkrvoločnejše tolovaje ni nikjer organizacije, ki bi vzela pravico v zaščito.

Kaj je narobe? Kje je napaka?

Divjaki bi nam lahko povedali, da je nekaj narobe, da mora biti nekje napaka, velika napaka.

Zmota je v tem, da vedno govorimo o človeški družbi, ali o civilizirani družbi, pa je nikjer ni. Majhne skupine človeštva so organizirane, vsaka sama zase; druga z drugo trgujejo, ena drugi pošilja poslanike, včasih se vladarji obiskujejo, sem ter tja se snidejo predstavniki nekaterih skupin na konference, toda enote ni in človeške družbe ni. Zato tudi ni pravice, katero bi spoštovalo človeštvo in ni moči, ki bi uveljavila pravico.

Dokler bo izolacija imela večjo veljavo od skupnosti, bo "človeška družba" fraza brez vsebine in kadar koli se kakšnemu banditu posreči, ugrabiti dovolj oblasti, da more strahovati slabejše in z neoviranim pomnoževanjem svoje moči tudi močnejše, bo rop in umor in zaslužnjevanje celih narodov njegova pravica, ker ne bo nobene sile, ki bi mogla preprečiti njegovo razbojništvo. In civilizacija bo bahava beseda brez zadostne opravičenosti, kajti družba, ki mora trpeti grozote sedanjih dni, bi morala biti z rabo te besede bolj previdna kot je.

Človeštvo hrepeni po pravici, ki bi mu omogočila varen obstanek, zadovoljiv napredek, možnost boljše bodočnosti in za vse to mir. Miru pa ne bo, dokler bodo skupine, katerih interesi se križajo in izzivajo nepremagljiva nasprotstva. Miru ne bo, dokler ne bo sile, ki lahko stopi vsakemu kalilecu na prste, preden postane nevaren. Miru ne bo, dokler ne bo skupnosti interesov od severa do juga, od vzhoda do zapada. Kadar ne bo človeška družba več brezmiseln fraza, pobožna želja ali preroška ideja,

ampak gotovo dejstvo, bodo pogoji za mir in mir bo posledica pogojev. Tedaj bo človeška družba lahko vzela pravico v svoje roke in jo zavarovala in ta pravica se bo razlikovala od sedanje, ker bo njen edini namen blaginja vsega človeštva, ki ne bo hotelo nobene drugačne pravice.

Navajen človek brc ko pes je mraza

Zvonko A. Novak

Navajen človek brc ko pes je mraza,
po licih zlo ga z bičem bede boža,
da od udarcev hrapava je koža,
globoke muk zareze so obraza.

Oči medlijo tope, brez izraza,
ko čustva zadnja cepca trda goža
zatre mu v duši in ves svet ogroža
nevzdržni val strahotnega poraza.

Al ko preda objemu se zavisti,
možgani mu zamro, zavro obisti,
pa v hlimbe mlaki valja se nečisti:

Se z gizde biseri prav našemuri,
o srčni vpije, piše nam kulturi,
a v sile službi si grmado kuri.

Bizgecove počitnice

Frank Česen

TOVARNA DRUŽBE "The Griffin Mfg Co." daje svojim delavcem kratke počitnice, odkar je strokovno društvo postalo tako močno, da lahko stori kaj v prid svojim članom. Peter Bizgec, ki je včasih godrnjal zaradi sitnežev, ki silijo človeka v nepotrebna društva, se je sedaj vendar veselil prihajajočega delopusta in z ženo Mary sta ob večerih na verandi kovala načrte in ugibala, kje bi najceneje in z največjim užitek prebila proste dni. Peter je sanjal o farmi, kjer bi v senci košatih dreves lahko pozabila na vse križe in težave velikomestnega življenja, ji opisaval slikovitost neba ob sončnem vzhodu in slikal idile z žvrgolečimi ptiči in žuborečim potokom tam v skalnati zaseki—daleč proč od civilizacije.

Mary je komaj čakala, da je Peter končal. Tedaj pa se ji je odvezal jezik in zdrdral kot klepetec.

"Na farme bi šel—ej! Med tiste umazane in smrdljive prešiče. No, saj pravzaprav za drugim nisi. Ampak jaz vem, kaj te tja vleče—vino—in bežljal bi rad za babami..."

"Ali, Mary..."

"Šerap! Jaz sem Mici, ne pa Mary! O, saj te poznam—nesnaga stara! Pa še nekaj.

Kaj misliš, da bo naša Nancy obstala tam, kjer še poštenega zrcala nimajo, da bi si nos napudrala—in kino je cele tri milje proč? Ne boš, Jožek!"

Medtem se začuje iz sobe zategnjeni glas:
"Maaaaaa!"

"Kaj je, Nancy?"

"Kje so pa scissors in kempel! Gee whiz—such a people!"

Mary godrnjaje vstane in pravi: "Ja, saj pravim. Ta punčara..."

Peter je medtem napenjal možgane, kako bi ustvaril sporazum, da bi ustregel "babam." Vedel je prav dobro, da se bo moral vdati, kajti njegovi zaključki niso še nikdar v celoti obveljali. Najbolje bi bilo, da gre na počitnice sam, toda—o tem niti misliti ne sme. Peter je globoko vzdihnil in z desno roko jezno odpodil komarja, ki se mu je usedel na nos.

Medtem sta prišli ženski iz sobe. Nancy je bila nafruljena kot pav. Kozmetična sredstva so napravila iz njenega obraza sijajno masko. Oblečena je bila v modre mornarske hlače. Usedla se je na gugalnik, prekrižala noge, ter si z elegantno kretnjo prižgala cigareto.

Mary je spet sedla k Petru. Po kratkem odmoru pravi:

“Nancy! Papa pravi, da bi šli za počitnice na Brulčeve farme, veš, tja, kjer je takrat po dihurju dišalo, da še spati nismo mogli . . .”

“What? Nothing doing! Ne jest, pa tut Rudy ne lajka. Pa! Ne bit taku old fashion. Jest se čm svimat pa dencat. Sm že Rudy povejdala, da grema za vekejšen u katič za lejka. That’s all!”

“No, vidiš dedec neumni! Kar pozabi na svoje farme. Jaz bi se tudi rada kopala, bom vsaj malo shujšala. Zadnje čase se itak preveč redim . . .”

“Imaš pač dobrega možička,” pripomni Peter ponižno.

“Figovca, ne pa možička! Saj nisi za nobeno drugo rabo, kot za tovarno. Poglej druge dedce! Oh, ko bi bila vsaj takrat Ceneta vzela, ki ima lepe lase in . . .”

“Saj, saj,” ji seže Peter v besedo. “Torej, kam gremo na počitnice? Veš kaj, Mici! Napravimo pošten kompromis in odrinimo za par dni k jezeru, potem na farme, in v nedeljo pa na piknik. Kaj misliš, Nancy?”

Nancy nasobi ustnice, zacepeta z nogami in pravi z odločnim glasom. “Nooo!”

Mary, ki je imela vselej odločilno besedo, se postavi v važno pozo in pravi Petru: “Zapri gofljo! Nobenega ugovora več! K jezeru gremo in amen. Ampak, da ga ne boš lomil in žrl kot krava, ker tam bodo tudi Krmežljavčkovi. In da boš previdno vozil! Denar bom kar jaz imela, ker ti bi ga le razmetal. V soboto zjutraj odrinemo. Basta!”

Po teh besedah pogleda zmagoslovno Petra in posadi svoje ogromno sedalo spet na gugalnico, da je kar zaškripala.

Tedaj pa priropota po cesti s trofejami in napisi okinčan “Fordek” modela 1929. V njem ponosno sedi Rudy, najnovejši “Boy friend” Bizgecove Nancy. V svoji mladeniški razposajenosti pritisne na hupo, ki zatrobi kot maček, kadar mu stopiš na rep. Ko se avto ustavi, zavpije Rudy nad Nancy:

“Let’s go toots!”

“I’ll be ready in a second, Honey!” mu odgovori Nancy in oddirja v kopalnico, da se še enkrat ogleda v zrcalu, če je dobro našminhana. Nato odropotata z Rudyjevim predpognim avtom na “Good time.”

Naslednjo soboto zjutraj so bili pri Bizgecovih skrajno zaposleni. Tekanje se je ponavljalo iz ene sobe v drugo. Ubogi Peter je mo-

ral po Marynem ukazu nositi na avto vsakovrstno brkljarijo, dokler ni bil videti kakor egiptovski velblod.

“Kaj pa kanarčka in Sparkija, ne boš vzel —butec!” zakriči nad njim Mary. Peter nekaj zagodrnja o ponesnaženju avta, jezno pograbi gajbico in ščeneta in ju odnese na avto. Ko se je Mary spet umaknila, se zmuzne Peter v klet in privleče iz drvarnice steklenico “domačega,” ki ga je imel že dolgo skritega za to priliko. Hm, si misli Peter, enkrat sem jo pa le prevaril, babo, čeravno vse ovoha.

Medtem pride tudi Rudy. S seboj ima žogo, bat in kitaro. Ko je vse urejeno, stopi Mary še k sosedovim in jim naroči to in ono glede pošte in mleka, nakar se z veliko muko skobaca na avto, na katerem že nestrpno čakajo Peter, Nancy in Rudy. Mary še enkrat pomisli, ali ni kaj pozabila. Nato dregne Petra pod rebra s pripombo: “Sedaj pa le pazi, kako boš vozil. Če ne . . .!” Peter pritisne na “plin” in avto zdrkne po gladki cesti.

Na vožnji se ni pripetilo nič posebnega. Mary je kmalu trdno zaspala. Njeno “žaganje” je na Petrove živce vplivalo, zato je napravil dolg požirek iz steklenice. Rudy in Nancy sta se hihitala in uganjala svoje burke na zadnjih sedežih.

Po enourni vožnji so bili na cilju. Pred njim se je razprostiralo erijsko jezero v vsej svoji krasoti. Ob obali so bile postavljene kabine, šotori, trajlerji in vsakojake trgovske stojnice. Vmes so pa mrgoleli kopalci obojega spola.

Mary je kmalu iztahnila prostorno kabinno, kjer so se naši znanci usidrali. Peter je moral spet znositi navlako iz avta. Pod Marynem nadzorstvom sta končno uredila kabino, Nancy in Rudy sta se pa že kopala.

Zvečer se je vršil koncert v edinem hotelu. Mladina je plesala ob zvokih najnovejše jazz-ove godbe, dočim so starejše ženske sedele ob straneh in kritično motrile sugestivno gibanje “moderne” mladine. Moški, v kolikor jih niso imele ženske pod copato, so se zabavali v gostilni in po svoje reševali svetovne probleme.

Mary je kmalu poiskala Krmežljavčkovo družino, ki je štela skrajno suho in klepetavo babnico, majhnega, pa debelega možkega in petletnega razposajenega dečka.

Ženski ste takoj pričeli brbrati. Najprvo ste obrali sosedo, nato pa vse od kraja. Moška

sta se medtem dolgočasila in zehala. Kar se Peter domisli svoje steklenice. Skrivaj pomigane Krmežljavčku in oba se previdno izmuzneta na stran.

Minulo je precej časa, preden se je Mary ozrla in začudena vzkliknila:

“Ja, kje so pa dedci?”

“Saj jih res ni, ciganov!”

“Le čakaj ti, češpljevec!” In že raca Mary po pesku, Lojza pa za njo.

Na drugem koncu letovišča se v medli luči zibljeta dve postavi in koketirata z zapoznelimi kopalkami. Bila sta Bizgec in Krmežljavček.

“I like your shape!” zajeclja Peter stari-kavi baburi.

“Oh yeah. How about your wife?”

“To hell . . .!” In že je pričelo padati po obeh, na veliko veselje gledalcev.

“Na, norec ti stari. Jaz ti bom že dala “To hell” z menoj. Pa s temi kuzlami se vlači tod okrog. Oh, zaakj te nisem pustila na farmo, da mi tu sramoto delaš!” je bruhalo iz Mary.

“Usmiljenje, Mici!” je javkal Peter, ko mu je venomer padalo po grbi.

Drugi dan je imel Peter poleg bunk tudi strahovitega mačka. Ko se je prebudil, je stalo sonce že visoko. Počasi so se pričele v glavi zbirati raztrgane misli in mu priklicale v spomin posamezne prizore prejšnega večera. Ko se je spomnil na neljubi dogodek s sončnikom ali nečem sličnim, ga je pričelo skeleti na glavi. Z roko je počasi otipal kot rog veliko buško.

“Prokleta baba!” je zaklel. “Nobenega veselja ne privošči človeku, čeravno garam kot živina . . .”

“Kaj pa godeš kot medved, klada pija-na?” se oglasi Mary iz kuhinje. “Kar razporoko bom vzela! Tako šemo še vedno dobim kot si ti. Ko si me vzela, si rekel, da me boš na rokah nosil . . .!”

“Saj bi te, pa si predebela!”

“Tiho! Gobec imaš dober, za drugo pa itak nisi. Oh, zakaj nisem vzela Ceneta, ki . . .”

“Mary! Daj mi črne kave ali vsaj vode.”

“Figo! Aha, ali ti gori v črevih? Prav ti je! Nič ne dam.”

V tem sta priletela v kabino Nancy in Rudy in takoj naravnala radio za nogomet.

“Here he goes—ball two—nobody out!” kriči oznanjevalec iz aparata.

Peter se zavije v odejo, toda vzlje temu mu udarja na uho.

“Here is the pitch—high fly ball—second base retire on side.”

Peter krepko zakolne in se skobaca iz postelje. “Proklete počitnice! Zakaj nisem ostal v tovarni! Sicer pa ni nikjer zapisano da bi moral biti v tej luknji. Ven grem na sveži zrak, se bom vsaj v miru odpočil.” In Peter krevsa počasi v park, kjer udobno leže v senco košatega hrasta. Prijeten hlad ga kaj kmalu zaziblje v sladko spanje. Sanja se mu, da leži pod hruško, na kateri se bohotno šopiri rumeni sad. Tedaj mu pade eden naravnost na nos, s tako silo, da se Peter prebudi. Toda kako se začudi, ko namesto okusne hruške zagleda nekega pobalina, ki pravkar pobira žogo, ki je ubogemu Petru razbila nos.

“Excuse me, Mister! Kind of a bad place to sleep. Is it not?” In poba jo spet odkuri k svojim tovarišem, veselo žvižgajoč neko populično popevko.

Peter presenečeno zazija, nato se pa dvigne s polglasnim vzklikom:

“Prokleti pankrti!”

Peter spet krevsa proti kabini. Med potjo je tako zamišljen v svojo mizerijo, da ne opazi kolesarja, ki se zakadi naravnost vanj in ga malone podere.

“You goof! Watch where you are going!” se zadere nad njim pobalin.

Peter mu hoče eno prisoliti, toda si vpricho svoje smole premisli in odraca naprej. Doma na pragu ga že čaka Mary.

“Ali spet vohaš okoli in žreš?” ga nahruli Mary. “Alo k večerji . . . in jutri odrineva domov. Nancy in Rudy ostaneta tu še do sobote. Tako smo odločili popoldne.”

“Imenitna ideja! Glej, včasih tudi ti kaj pametnega zineš . . .”

“Zmerom—tepec! Ko bi mene ne imel, bi te že golazen pojedla!”

Pri večerji je spet žoga na vrsti. Nancy veselo vzklikne:

“Pa! Veš kedu je dons vinu? Indians! Hooray!”

“Imajo gut šens za penant!” povdari Rudy.

“Pojdita se solit z vajino igro!” jima jezno zabrusi Peter.

“Glej ga, glej! Kako je pa danes natak-njen!” se oglasi Mary.

“Saj bi bila ti tudi, ko bi bila danes v parku ‘počivala.’”

Zvečer je bil spet dirindaj. Rudy je pripeljal večjo družbo v kabino, kjer so se zabavali ob zvokih njegove kitare in deloma cvilečega radia do zgodnje jutranje ure. Ubogi Peter se je pa brez spanca premetaval na postelji, dokler ga ni Mary dregnila pod rebra in zavpila: “Alo, auf!”

Drugi dan sta se Peter in Mary odpeljala nazaj v mesto brez vsakih ceremonij. Ozračje nad njima je bilo še vedno težko kakor pred viharjem, ali kakor bi Peter rekel: “rilec se kuha.”

Mary je postala žejna. Ustavila sta na podeželski gasolinski postaji, kjer ti postrežejo z vsem, če imaš cvenka v žepu. Toda—ojoj! Že od daleč se začuje hreščeci glas iz radia:

“No runs—one hit annnd one error . . . Here he goes . . .”

“Nice game, eh Mister?” ogovarja Petra uslužbenec, ko mu nataka gasolin.

“And how!” mu odgovori Peter. Misli si pa: Da bi vas vse skupaj vrag pocitral — šleve.

Mary je postala po okrepčilu bolj zgovorna. Venomer je zbadala Petra zaradi dogodkov prejšnega večera, obenem pa mu je žugala s posledicami.

“S teboj ne grem več na počitnice, da veš. Oh, kaj bodo ljudje rekli, ko zvedo, kako si ga lomil! Povem ti: Če se ne poboljšaš, bom tudi jaz začela . . .!”

“Koza stara!” uide Petru z jezika.

“Kaj? Dedec ti sivi—plešati. Tebe posekam o polnoči. V nedeljo me je eden vprašal, če sem tvoja hči . . .”

Peter je vsled njenega klepetanja postal nervozen. Avto je pričel sumljivo “plesati” po cesti.

“Ti si pa že ves zgrbančen kot vreča nesreče . . . Ti! Kako pa voziš—slišiš—ouch . . .!”

Ta hip pridrvi od nasprotne strani drug avto in vzlic temu, da se je umaknil na skrajni rob ceste, sta trčila s Petrom skupaj.

Mary je za hip omedlela. Druge posebne škode ni bilo. Vzlic temu sta se pričela voznika prerekati.

“Say! How long have you been driving? You drive like a darn fool!”

Peter je nekaj zagodrnjal o strupenih ženskih jezikih.

“It is his fault, Mister. But don’t put him in jail, please!” je zastokala Mary. Petru je pa rekla: “No, sedaj pa le pojej godljo, ki si jo skuhal! Bimbo!”

Ko je Peter poravnal škodo, sta se spet odpeljala. Mary je bila ostalo pot bolj previdna, vendar ji je še vedno mugal jeziček.

“Vidiš! Ko bi ne bilo mene, pa bi šel sedaj na ‘ričet,’ kar bi ti skoro privoščila, toda . . .”

Ko sta prišla domov, se je Peter globoko oddahnil. Trdno se je odločil, da ne gre nikdar več na počitnice k jezeru. Z Mary sta se docela pobotala, toda le pod pogojem, da bo imela ona še vedno odločilno besedo v hiši.

Žrtev

ANGELO CERKVENIK

Tragedija delavskega voditelja v treh dejanjih

(Nadaljevanje)

NANDE: Da, Marko, če bi ostalo pri teh dvesto petdesetih stavkokazih, ki zares ne bilo nič hudega. Bojim se pa, da se bo jutri to število podvojilo ali pa celó potrojilo. Kadar bo šlo na delo tisoč stavkokazov, lahko napravimo križ čez naše račune!

MARKO *(odločno)*: Stavke ne smejo stre-

ti! Ne smejo, pa naj stane kar koli!

NANDE: Inženir Renn se ne umakne!

MARKO: Nemara pa vendarle, govoril sem danes z njegovo hčerko Hildo.

VSI *(drug za drugim)*: Kako?

S hčerko, s Hildo si govoril?

Ali se ti blede, Marko?

Pa menda vendar ne!

Hudiča!

MARKO (*se zasmije*): Ali je to v Trstu kaj tako zelo čudnega? Stvar je docela preprosta. Danes sem, kakor že vse poletje, treniral za jesenske plavalne tekme v kopališču "Adriatico." Hilda tudi tam trenira. Po navadi sem se ji izogibal, a danes sem pristopil k njej ter ji jel prigovarjati, naj bi očeta pregovorila, da bi se prostovoljno uklonil.

MARIJ (*hlastno*): In kaj je dejala?

MARKO: Obljubila mi je, da bo skušala očeta pregovoriti, naj se javi bolnega, naj morebiti zaprosi za upokojitev. Čudila se je, zakaj tako sovražimo njenega očeta. Povedal sem ji, da je v ladjedelnici uvedel priganjaški sistem, kakršnega bi mogli vzdržati kvečjemu nadljudje. Povedal sem ji, da so nam na njegovo pobudo znižali mezde za celih 13 odstotkov, češ da bi morala znašati naša storitev vsaj za 13 odstotkov več nego znaša zdaj.

NANDE: Kaj pa je rekla na to?

MARKO: Tisto, kar nam je vedno zatrjeval njen oče. Trdila je, da nam je njen oče praktično dokazal, da je mogoče napraviti za trinajst odstotkov večjo storitev. Vprašala me je, ali ne priznam, da nam je lastnoročno pokazal, in sicer v vsaki rokodelski stroki posebej, kako je mogoče proizvodnjo povečati najmanj za trinajst odstotkov.

KARLO: Ali je nisi vsekaj po zobeh?

MARKO: Ugovarjal sem ji, da ni njen oče delal nikdar devet ur dnevno, teden za tednom, mesec za mesecem, leto za letom. Eno samo uro delati v eni stroki! Igrača! Naši najboljši rokodelci bi napravili morebiti celo trideset odstotkov več, a blazno bi bilo misliti, da je moči sleherni človeški živec, sleherni človeško mišico, sleherni človeški organ devet ur zapored teden za tednom, mesec za mesecem, leto za letom trajno stopostotno mobilizirati. Povedal sem ji prisposodbo: To bi bilo prav tako, kakor če bi kdo zahteval, da morajo tekmovalci tekači vse svoje življenje samo tekati ter sploh pozabiti, da je včasih dobro tudi hoditi!

NANDE: No, pa je uvidela, da nam njen oče dela krivico?

MARKO: Priznala mi tega ni, a zdi se mi, da mi je v svojem srcu pritrdila.

ETORE: Marko, ti upaš zatorej, da se bo možakar uklonil?

MARKO: Danes se napotim k njemu in...

(*umolkne. Vsi gledajo vanj in trenutek pomolčijo*).

FRANE: In?

MARKO (*se dvigne*): Napotim se k njemu ter ga s samokresom v roki prisilim, da se ukloni...

NANDE: Mar misliš, da se bo ustrašil tvojega samokresa? Ta tvoj naklep se mi ne zdi kdo ve kako pameten!

MARIJ (*vneto*): Pameten, pameten, pa še kako pameten! To jaro gospodo je treba s pestjo naučiti pameti! Čemu pa imamo pesti? Samo gobezdati res nima pomena! Ljudje se gobezdanja naveličajo. Treba je udariti. Že ves čas tako pravim. Ladjedelnico bi morali zažgati. Potem pa naj gredo stavkokazi delat, če morejo, ha-ha...

MARKO (*mrko*): Tako nisem mislil. Mislil sem le na to, da po šesttedenskem težkem boju ne smemo pogoreti. Vsaj moralno moramo zmagati. Jaz sem bil tisti, ki sem stavkovni odbor prepričal o potrebi stavke, jaz moram biti tisti, ki sem — tudi če gre za moje življenje — dolžem onemogočiti zlom stavke.

NANDE: Ne strinjam se s teboj. Saj nismo anarhisti! Dvoje premisli! Renn ti bo morebiti obljubil, da bo opustil službo v ladjedelnici, obljube pa ne bo izpolnil, marveč te bo dal lepo zapreti.

MARKO: Motiš se, Renn bo izpolnil, kar bo obljubil! Renn je zverina, je pa drugače mož. Jaz pa sem prav tako mož. Če bi se zgodilo, da bi vendarle požrl svojo besedo, česar pa ne morem verjeti, ter bi me zaprli, potem mu Bog pomagaj!

NANDE: Drugič pa, ali misliš, da bi s tem rešil stavko? Rešitev bi bila samo navidezna.

MARKO (*počasi in preudarno*): O vsem tem sem mnogo in korenito premišljeval. Prepričal sem se, da bi vendarle bila stavka zmagovita. Premišluj malce z menoj! Stvar je takšnale: Globoko v zemlji grize in izpodjeda voda ter si dela pot, leta in leta, desetletja, stoletja, tisočletja... Potem pa se vsa ogromna stavba nepričakovano zruši. Na zemlji občutimo to kot potres...

NANDE: Tega ne razumem.

KARLO: Ne vem, če sem te prav razumel.

ETORE: Kakšno zvezo ima to z našo stavko?

Frane: Razloži nam to!

MARKO: Stvar je kaj preprosta! Šest tednov smo vsi grizli, šest tednov smo gladovali, šest tednov je tri tisoč ljudi trepetalo za svoj obstoj, šest tednov trdega boja je bilo potrebno, da je v meni porušil vse predsodke. Šest tednov je bilo potrebno, da bo stavka z mojo roko zrušila svojega sovraga ter tako zmagala.

MARIJ (*plameneče*): Tako govori mož!

NANDE (*odločno*): Ni prav, kar nameralaš storiti. Obračaš dejstva...

MARIJ (*zasmehovalno*): Cokla!

NANDE (*mirno*): Čemu pa zmerjaš? Ali smo otroci ali možje? Obračaš dejstva, pravim! Kajti ne gre za to, da odstopi on sam, marveč za to, da prisilimo mi podjetje, da Renna odpusti! Ali je tako ali ne?

VSI (*razen Marka in Marija*): Tako je!

MARKO: Bistveno je naposled le vprašanje, ali Renn pojde!

NANDE: Motiš se! Zakaj Renn pojde, podjetje pa namesti novega Renna, dva Renna, deset Rennov, če hočeš...

MARKO: Bil bi figovec, če ti ne bi priznal, da imaš — prav... (*Potrto*) Vse to, kar si mi povedal, sem že sam vedel, a vest mi ne da miru. Saj sem bil jaz tisti, ki sem to stavko izzval.

NANDE: Zakaj se precenjuješ? Ti si bil in samó si orodje v rokah razmer!

MARKO (*odločno*): Papirnate besede, ki me ne morejo preslepiti! Za svoj greh moram delati pokoro. Pojdem in storim, kakor sem sklenil.

NANDE: Na to pa ne misliš, da ne boš potem zaprt sami ti, marveč ves stavekovi odbor. Saj vemo zdaj vsi za tvoj sklep!

MARKO: To je vendar moj sklep!

NANDE (*se zasmije*): Ali si zares tako otročji, Marko, ali se le delaš takšnega? Ali zares meniš, da nam bo kdo verjel, če bomo skušali dokazati, da smo bili vsi proti tvojemu sklepu? Ali ne bodo sodniki skoraj prisiljeni verjeti v neko zaroto? Vprašali nas bodo, zakaj nismo umora preprečili?!

MARKO: Med nami ni izdajalca! (*Vsi se, drug drugega, nekam boječe in nezaupljivo pogledajo.*) Kdo bo zvedel, da smo se pogovarjali tu o tem tako zvanem umoru?

NANDE: V imenu stvari in našega gibanja te svarim in prosim: Ne stori tega!

MARKO (*se dvigne*): Drevi ob poldevetih

je napovedano zborovanje v Ljudskem domu. Dotlej bo sad že dozorel. Delavcem boste lahko rekli: Jutri se vrnite na delo, zakaj tisti, ki je bil kamen spotike, je odšel... Pozdravljeni, sodrugi! (*Drugemu za drugim krepko stisne roko.*) Preden grem k Rennu, moram pohiteti še k materi v Rojan. Zdaj je sedma; ob kakšnih osmih bom pri njem. Pozdravljeni. (*Odide.*)

MARIJ (*se dvigne*): Imam še neke opravke, pozdravljeni! (*Odhiti.*)

NANDE (*žalostno*): Kakor da je to prva stavka, ki so jo zlomili!

NINA (*razkačeno*): Zločinci ste! Da! Ali ne razumete, da bo jutri ves ta odbor in še najmanj sto delavcev na cesti? Ali ne razumete tega? Na to seveda ne mislite, gobezdači...

NANDE (*vzkipi*): Molči, Nina! Če ne...

NINA (*zasmehljivo in histerično*): Meni groziš, mene bi seveda tepel... Ženske bi tepel... junak!

NANDE (*poskoči*): Prekletó žlobudralo! Bom videl, ali boš držala ta vražji jezik za zobmi, ali ne! (*Se zaleti proti njej. Drugi skočijo med njega in njo.*)

NINA (*vpije*): Zverina... zverina... (*Hrešči*) Joj... joj...

ZASTOR

Kaj je "gentleman"? — V londonskem "The Listener" pripoveduje W. A. Sinclair sledečo zanimivo storijo: Proti koncu leta 1933 se je neki nemški častnik pomenkoval s starejšim članom angleškega poslanstva v Berlinu. V teku razgovora je naredil opazko, da so Angleži gentlemani, Francozi pa ne. Angležu se je zdelo to dokaj čudno in prosil je častnika, naj mu razloži svojo opombo. Nemec je to storil. Pravil je: "Po vojni, leta 1920 sem imel v oskrbi neko vojašnico. Vojaška kontrolna komisija, katero sta vodila en angleški in en francoski častnik, je prišla nekega dne v vojašnico. Dejala sta, da imata razlog, misliti, da imam za nekim zidom skrite puške, kar je bilo v nasprotju z mirovno pogodbo. Jaz sem to zanikal. Dejal sem: "Kot nemški častnik vam dam častno besedo, da nimam skritih nobenih pušk." Vaš angleški častnik je bil gentleman. Sprejel je mojo častno besedo in odšel. Francoski častnik pa ni bil gentleman. On se ni zadovoljil z mojo častno besedo, ampak je dal podreti zid in je pobral moje puške."

Padalci -- reševalci

SEDANJA VOJNA se od vseh izza prusko-francoske tako temeljito razlikuje kakor boji po iznajdbi puške in topa od onih grške falange in rimskih legij. Z najintenzivnejšo rabo moderne tehnike je tudi vsa strategija in taktika izpremenjena in zaradi tega so postali vsi generali, ki še verjamejo, da je "prva" svetovna vojna pokazala višek vojskovalnega razvoja in se po tem ravnajo, kljub vsem svojim izkušnjam in uspehom nesposobni. Mogoče je, da zračni boji sami ne bodo odločali, če bo morala napadenega prebivalstva dovolj trdna, toda škoda, ki jo letala lahko naredijo je tako velika, da včasih vsa artiljerija ni izvršila toliko uničevanja. V zvezi z bojnim letalstvom se je pojavilo tudi padalstvo in to igra čimdalje večje vloge.

Prvi so rabo padal za vojno namene pokazali pred nekaj leti Rusi pri velikih manevrih rdeče armade. Takrat so vojaški krogi skoraj povsod izražali velike dvome o vrednosti tega instrumenta; toda v Nemčiji so začeli takoj kopirati svoje tedanje sovražnike in sedaj se zelo obširno poslužujejo tega sredstva. Doslej se pač ni obneslo za velike akcije, toda v zvezi s "peto kolono" je povzročilo na Nizozemskem, v Belgiji in Franciji ogromno škodo. Tudi v Angliji se Nemci poslužujejo padal in pričakujejo od njih znatne uspehe, toda sedaj stvar ni več nova in Angleži so se pripravili tudi za to nevarnost.

V ameriški avijatici pa igra padalo drugo, bolj človeško vlogo, dasi seveda študirajo tudi armadni krogi probleme, ki so v zvezi s tem načinom vojskovanja. V prvi vrsti je bilo padalo namenjeno rešitvi pilotov in potnikov v slučaju letalske nezgode. Sedaj pa so se njegove naloge tudi v mirnem času zelo pomnožile in eno najvažnejših so izzvali šumski požari, ki so v Zedinjenih državah skoraj tako običajni kot avtne nezgode. Skoraj neverjetno, a vendar resnično je, da je tukaj vsako leto poprečno sto sedemdeset tisoč takih požarov, škoda, ki jo povzroče, pa znaša štirideset do petdeset milijonov dolarjev.

Šumske oblasti so posvečale temu kočljivemu problemu zlasti zadnja leta veliko pozornost in so spravile v svojo službo vsako-

vrstne moderne naprave, ki pomagajo, da se ogenj čim prej odkrije in pospešujejo gasilno delo. Požarne straže, ki imajo svoja postajališča visoko nad drevjem, so pač že stara ustanova, dobile pa so moderne aparate kot n. pr. Osbornov "izvidnik," s katerim se skoraj do enega čevlja natančno ugotovi prostor, kjer je kaj dima. Če prvi gasilec, ki prihiti, spozna, da je ogenj resen in mu sam ni kos, vzame iz svoje prtljage komaj pet funtov težak oddajalni radio in naznani svojemu šefu položaj. S Bosworthovim "trencherjem" izkoplje en mož v eni uri eno miljo dolg jarek; ko je bilo treba kopati z lopatami, je imelo tristo mož težko delo, da je izvršilo to nalogo. S pomočjo takozvanega "suhega ledu" lahko en mož brez motorja ali pumpe vrže vodo iz cevi petdeset čevljev daleč. Druge gasilske naprave slede vsem novim znanstvenim iznajdbam, ki se morejo rabiti za te namene.

Lahko se razume, da je izredno važno, ne le da se ogenj čim hitreje odkrije, ampak tudi da se čim prej začne z gasilnim delom. Za prvo nalogo je poskrbljeno, kolikor je le mogoče z modernimi sredstvi. Druga je včasih bolj težavna, kajti velike šume so večinoma na hribih, kjer narava ni ustvarila komunikacij za hitre zveze, ampak naleti noga vsak hip na vsakovrstne zapreke, ki delajo hojo težavno in počasno, včasih skoraj nemogočo. Temu je bilo v preteklosti največ pripisati, da se je požar lahko silno razmahal, preden so ga gasilci dosegli in tedaj je boj z ognjem pogostoma postal obupen.

Tukaj naj sedaj pomaga padalo in začetni poizkusi obetajo lepe uspehe. Lanske jeseni so začeli z eksperimenti, ki so se tako obnesli, da so letos za chelansko narodno šumo v državi Washington, kjer je vsako leto mnogo požarov, nabavili šestnajst "paračutov"; glavni stan izurjenih padalcev je v Winthropu. Doslej so dosegli prav lepe uspehe in če se bodo nadaljevali, namerava šumska uprava ustanoviti enake postaje tudi v drugih krajih.

En slučaj, da so padalci zatrli opasen ogenj skoraj v začetku, se je primeril meseca junija. V oddaljenem kraju omenjenega narodnega gozda, v takozvanih Salmon Meadows

se je zgodaj zjutraj prikazal sivkast dim. Prostor je skoraj nedostopen. Osemnajst minut, odkar je prišlo naznanilo z opazovališča, je brnelo letalo tri tisoč čevljev nad nevarnim krajem. Kmalu so začeli iz letala padati zavoji razne velikosti; nad njimi so se razpela padala. Še preden so dosegli zemljo, je skočil iz letala mož, za njim drugi in za tem tretji. Le nekoliko minut je trajalo in moške so bili na tleh, komaj dvesto čevljev od praske-tajočega, a še mladega ognja. V zavojih, ki so priplavali z njimi, so našli potrebno opremo in hrano.

Padalci so bili podobni ljudem, ki jih pisatelji z veliko domišljivo opisujejo kot stanovnike Marta. Imeli so jeklene krinke s čelado, tako da se je vsa glava skrila v njih. Obleka je bila podšita z gobasto gumo in jih

naredila izredno debele. Na rokah so imeli velikanske rokavice in v velikem žepu je vsak imel dolgo vrv, da se more po njej spustiti na zemljo, če bi ga padec slučajno zanesel v kakšno visoko, košati drevo. Povrh tega je vsak imel majhen radio. Ko so bili srečno na trdi zemlji, so najprej po radiu naznanili, da so prispeli in pripravljeni za gašenje. Tedaj so se takoj z lopatami in sekirami lotili dela in kmalu je bil zatrt ogenj, ki ga eno uro pozna-je ne bi bilo ustavilo in pogasilo sto mož.

Pozneje so še več požarov v omenjeni šumi zatrli na enak način in s tem preprečili škodo, ki bi lahko znašala ogromne svote in nemara rešili nekoliko življenj, ki jih šumski požari pogostoma zahtevajo.

Kolika razlika med temi in Hitlerjevimi padali!

Praznoverje v dvajsetem stoletju

V DVAJSETEM STOLETJU z vsemi našimi šolami, z neverjetno razvito literaturo, z vsakovrstnimi popularnimi predavanji in raznimi modernimi napravami kot radio, ki vse več ali manj služijo pouku in izobrazbi, bi marsikdo mislil, da v ljudskem življenju ni več prostora za vraže in je mišljenje v splošnem postalo racijonalno in stvarno. Pomilovalno se smehljamo, kadar slišimo ali čitamo kaj o zamorskih, indijanskih, avstralskih in drugih vračih in njihovih čarovnijah in se čutimo za tisočletja oddaljene od njih. Tudi rimski avguri, ki so iskali znamenja v ptičjem letu, na nebu in v črevah žrtvovanih živali se nam zde smešni in težko nam je razumeti, kako so mogli Grki, preden so se lotili kakšnega važnega dela ali se pripravljali za boj, vpraševati delfijski orakel za svet. Toda naši smehljaji so popolnoma neumestni, zakaj v naši civilizirani družbi je toliko vraž in praznoverja, da se prav lahko sami primemo za nos.

Ali je na primer številka trinaajst med nami izgubila svoj pomen? Kaj še! V New Yorku, Chicagu in drugih velikih mestih ne dobite skoraj v nobenem hotelu sobe na trinaajstem nadstropju, ker ga ni; za dvanajstim pride takoj štirinajsto nadstropje, tuč v nebotičnikih, kjer so sami uradi, pisarne, laboratoriji, ateljeji in podobno. Misliti bi bilo, da so vi-

soki uradniki, mogočni podjetniki, načelniki radijskih in fonografskih zavodov resni ljudje, ki se ne zmenijo za babjeverne predsodke, toda prej omenjena uredba, ki izključuje trinaajsto nadstropje govori drugače. V New Yorku je nadalje družba "Štirinajstih," to se pravi, ljudi, ki so vsak hip pripravljeni, da sprejmejo vabilo na večerjo, banket ali podobno prireditve, če se izkaže, da bi sicer pri mizi bilo trinajst gostov, kar je "nesrečna" številka.

Večina tistih, ki se boje te številke, sploh ne vedo, kaj je zakrivila, da se je je treba tako izogibati. "Izvedenci" pa nam povedo, da je bilo pri "zadnji večerji" trinajst gostov in eden med njimi je bil Judež Iškarijot, ki je povzročil Kristovo smrt. Seveda nima banket oljskih magnatov ali večerja bankarjev nobene zveve in tudi nobene podobnosti z zadnjo večerjo, ampak vraže imajo življenje kakor maček.

Tudi v vsakdanjem življenju delamo marsikaj, kar je le ostanek starega praznoverja, dasi se tega ne zavedamo. Kadar človek proti svoji volji zazeha, si navadno zakrije usta z roko. To se pripisuje nekakšnemu estetskemu čutu, češ da pogled v odprta usta ni lep, četudi se nam ne zdi nič hudega ali nelepega, kadar nam zdravnik pravi: Odprite usta in recite "a". Resnica je, da so si naši pradedje zakri-

vali usta iz strahu, da bi hudobni duhovi porabili priliko in vlezli vanje. Mnogo ljudi še vedno pravi "Bog pomagaj," kadar kdo kihne. Zakaj? Kihniti, zakašljati, zasolziti so fiziološka dejstva, ki imajo svoje razumljive vzroke in ne pomenijo nič drugega kot da je v nosu nekaj poščegetalo, da je kaj tujega v grlu, da je kaj padlo v oko itd. Ampak v davnini so demoni povzročili tudi kihanje, pri čemer bi lahko duša odletela iz telesa in dasi kristjani ne verujejo vanje, jim je kihanje vendar "slabo" znamenje.

V Ameriki imajo ljudje navado, da trkajo na les—knock on wood—da se ne bi pokvarilo, da bi bilo ali ostalo resnično, kar pravijo. (V starem kraju je ta običaj menda neznan.) Tudi to ima svoj vir v stari veri, da je drevo stan dobrih, človeku prijaznih duhov in s trkanjem jih človek prosi varstva pred hudobnimi duhovi, ki so pripravljeni, pograbit vsako besedo in jo obrniti človeku v kvar.

Razbiti zrcalo pomeni "sedem let nesreče." Odkod ta vera? — V zrcalu vidite odsev samega sebe; vaša duša je tudi nekakšen odsev, če torej razbijete zrcalo, ste vznemirili svojo dušo. Nesreča pride tudi, če potresete po nerodnosti sol. Tudi to se spravlja v zvezo z zadnjo večerjo, ker je baje Judež tam raztresel sol. Vendar ima ta vraža starejše korenine. V davnini so rabili sol, da bi pregnali hudobne duhove. Če si po neprevidnosti posul sol, pravijo, da moraš hitro vreči nekaj soli čez levo ramo, s čimer preprečiš nesrečo; leva stran pa je vedno bila slabša od desne in hudobni duhovi so prihajali od te strani.

Lahko bi se reklo, da so vse to le navade, katerim ljudje ne pripisujejo nobene važnosti in v resnici ne verujejo v vsa ta znamenja in te pomene. Toda tako enostavno se razširjenost praznoverja v modernem svetu ne odpravi in ne utaji. Marsikateri avtor dobrih, koristnih knjig bi si oblizal vse prste, če bi se njegova dela le približno tako prodajala kakor razne "Sanjske bukve," v katerih na tisoče ljudi povsem resno išče razvozljanje globokih ugank, navodila za svoje ravnanje in pot do sreče. O vzrokih naših sanj in njih zvezi z resničnim življenjem je bilo postavljenih že mnogo teorij, od katerih nobena ni popolnoma rešila vprašanja, sanjske knjige pa najmanjše. Koliko denarja so v starem kraju ženske—pa tudi moški—znosili v loterijo, ker se jim je sanja-

lo to in to, kar pomeni te in te številke, ki seveda morajo gotovo zadeti. Pa so le prav redko kdaj zadeli in dobiček je imela le država, ki se ni ravnala po nobenih sanjskih razlagah.

Naš moderni svet je pravi raj za vsakovrstne preroke, ki čitajo bodočnost in dajejo navete iz kart, iz dlani, iz kristala, iz čajovega listja, iz peska, posutega po mizi, ali pa sprejemajo navodila od duhov. Ta obrt cvete po vseh deželah in prerokom nikdar ne manjka klientov; najbolj "glasoviti" imajo dohodke, ki se morejo primerjati le s plačami hollywoodskih zvezd. Med njimi so vsakovrstni "specijalisti"; posebno v slavi so astrologi, ki se obdajajo z nekim laži-znanstvenim ozračjem, rabijo učen jezik in imajo svoje "študije" polne nebeških map, debelih knjig in druge ropotije, ki dela na kliente vtis. Nekateri si najdejo nova polja, na primer "numerologijo"; vi mislite, da veste, kaj je ena ali eden, kaj dve in kaj deset, pa se motite. Številke imajo poseben skrivnosten pomen, ki ga vi ne razumete, ampak "madame" ga natančno pozna in ker je v vašem kakor v vsakem življenju vse polno številke od rojstnega dne pa do pogreba, vam lahko pove toliko storij, da boste zijali in če ste lahkoverni, boste strmeli in verjeli in—kar je glavno—dobro plačali . . .

No da, seveda je na svetu še dosti nevednosti in med nešolanimi ljudmi se jih bo vedno kaj našlo, ki pojdejo takim žrecom na limanice . . .

Zopet se motite. Pri resničnih ali takozvanih ignorantih bi družba cigank, ki ne zahtevajo prav preveč našla zaslužka, ne pa "prerokinje," ki stanujejo v palačah, se vozijo v limuzinah in si naročajo obleke iz Pariza. Seveda tudi "nižji" sloji niso brez praznoverja; v kentuških hribih, v odleglih južnih in zapadnih krajih so cele sekte, ki sicer "uradno" pripadajo znanim cerkvam, dejansko pa žive po svojih posebnih pravilih, osnovanih na samih vražah, nič manj smešnih in pogostoma nič manj žalostnih kot tiste, v katere verujejo in po katerih se ravnaajo črnici v gozdovih srednje Afrike. Ameriške sodnije so imele opraviti z umori, ki so imeli svoj vir v "veri," ki v resnici ni nič drugega kot najtemnejše praznoverje. Toda velika zmota je, če kdo misli, da so se vraže in babjevernost ohranile le "na dnu." Poglejte v katero koli večjo prodajalno časopisov, pa boste videli toliko astroloških "ma-

gazinov" kot detektivskih, ljubezenskih in prosto senzacijskih. In ljudje, ki jih kupujejo, prihajajo pogostoma v stodalarskih oblekah in najdražjih avtih. Če ne bi bilo takih klientov, ne bi preroki in prerokinje mogle imeti svojih salonov, v katere "navaden" človek niti svojih salonov, v katere "navaden" človek niti dostopa nima. Neka astrologinja, ki je pred leti imela svojo posebno stran v nekem velikem newyorškem listu—v nedeljski prilogi—je trdila, da nekateri veleindustrijalci nič važnega ne začno, ne da bi prej prišli k nji, da jim čita njih "horoskop." In da ne zaostane, se je oglasila druga vračarica z izjavo, da čita enakim magnatom iz kristala in dobiva po tisoč dolarjev "honorarja" za prognozo. To so ljudje, ki nimajo le denarja, ampak so študirali na univerzah, si pridobili izkušnje v življenju, so člani priznanih cerkev in bi najbrže bili užaljeni, če bi jim kdo dejal, da so babjeverni. Druga astrologinja je pred tremi leti ponovno trdila, da neki predsednik Zedinjenih držav, ki ga sedaj že pokriva grob, ničesar ni storil brez njenega nasveta, ki ga je zajela iz zvezd. Če je bila to le baharija, je seveda mož ne more zavriniti, izključeno pa le ni, da je govorila resnico, ker je vsa tedanja administracija dišala po nečem podobnem.

O Hitlerju je znano, da je zanj najvažnejši mož na svetu njegov astrolog in če je z njim zaklenjen, da mu čita v zvezdah, sam Göring ne more do njega. Kajpada, Hitler ni normalen, ampak to se ne more trditi o tisočerihih uglednih in v družbi vplivnih ljudeh, ki ustvarjajo vsakovrstnim žrecem brezskrbno in razkošno življenje.

Pravijo, da včasih tudi slepa kura zrno najde in tako se včasih zgodi, da prerok ugane. Mnogo njegovih, ali njenih resnic se pač lahko raztolmači na zelo enostaven način. Nekateri se sami potrudijo, drugi imajo svoje agente, ki poizvedo o pričakovanem klientu vse, kar je mogoče in ta se potem čudi, kako je vrah "vse prav povedal." Včasih se pa tudi kakšno "preročanstvo" izpolni—kakor sreča slepe kure—in tedaj se slava "zanesljivega" preroka raznese med vsemi znanci in prijatelji. Stokrat se ne uresniči ne ena beseda, ampak o tem se ne govori, ali pa se pozabi. En srečen slučaj pa utrdi prerokovo pozicijo.

Naše življenje je res polno ugank in marsikdo misli, da jih mora rešiti za vsako ceno. Ker pa jasne poti ne vodijo do rešitve, se za-

teče k skrivnostnim silam. Saj je ta svet skrivnosti vse lepši od vsakdanjega, pustega, polnega skrbi, težav in razočaranj, vse bolj romantičen in privlačen in če drugi, ki tudi niso tepci, verjamejo . . . Za misli so človeku dani možgani, toda kar prihaja iz njih, je prečesto nezadovoljivo in srce hoče tudi imeti svojo besedo, pa se oglašča tudi tam, kjer nima opravka. Preroki pa skušajo ugoditi srcu in to vabi vedno nove trume v hrame misterij.

Če bi šlo le za to, da si fakirji polnijo žepe na račun lahkovernežev, bi se lahko reklo, da se jim prav godi in imajo pripisati posledice le svoji lahkoumnosti ali neumnosti. Toda vse to odvrača ljudi od spoznanja resnice, brez katerega njihovo ravnanje ne more voditi k nobenemu zboljšanju razmer. Praznovernost je eden razlogov — in nikakor ne najmanjši — da je človeška družba po tisočerihih letih vsa katična, da tisti, ki bi bili najbolj poklicani, ne najdejo prave poti, da večina ne zna misliti s svojo glavo in da najde vsak zapeljivec brez posebnega truda in često tudi brez posebnih sposobnosti svoje pristaše, ki mu slepo slede, ker so se navadili, slepo verjeti.

Praznoverje se more premagati le z znanjem in komur je na tem ležeče, da se popravi razmere človeške družbe, mora pred vsem pomagati, da se razširi, poglobi in utrdi znanje med masami.

Kultura . . . V Nemčiji so izdelali film pod imenom "Die Feuertaufe" (ognjeni krst). Ko so ga začeli kazati, je gospod Bertram, ki ga je izdelal, pravil v nekem intervjuju, o katerem poroča v Parizu izhajajoča, sedaj pa najbrže že zatrta "Die Zukunft": "Zame je najbolj nepozaben čas, ko smo leteli nad bojiščem ob reki Bzuri in opazovali obupne poskuse poljskih vojakov, da bi ušli smrti, medtem ko so naše bombe eksplodirale med njimi nad ozemljem v obsegu kakšnih dvajsetih milj. Začeli smo proti večeru. Mračilo se je in zemlja pod nami se je svetila od padajočih bomb in gorečih tovarn in trdnjav. Posnemali smo fotografije, dokler ni bilo pretemno in so bili videti le pojemajoči ognji, kar je bil—mimogrede—čudovit prizor. Gotov sem, da ni ne eden živ ušel ognjenemu zidu, ki so ga naši piloti zgradili z metanjem iz zraka."

"To je," pravi 'Zukunft', "tisti film, ki ga v tretjem rajhu označujejo za izraz nove kulture!"

Slovenske ustanove v Clevelandu

Zbira in urejuje Ivan Jontez

V RAZDOBJU 1910-1920 so se začela ustanovljati nova pevska društva in slovenska pevska kultura v Clevelandu se je začela razvijati in napredovati, dokler ni naposled dospela tako daleč, da je začela posegati tudi po domačih in svetovnih opernih in operetnih delih. V teh letih so bila ustanovljena pevska društva *Edinost*, *Lira*, *Sloga*, *Zvon*, *Zarja*, *Soča*, *Slovenija* in *Jadran*, ki jih bomo obdelali po starostnem redu. Poleg teh društev so tista leta gojili pevsko kulturo tudi razni odseki, na primer pevski odsek kluba št. 27 JSZ in pevskega in dramskega društva *Vrh planin*, ki pa niso dolgo živeli.

Edinost

“Slovensko narodno pevsko društvo Edinost” je bilo ustanovljeno leta 1912. Vaje je imelo v Slovenskem narodnem domu na St. Clair ave. Drugih podatkov o ustanovitvi in nadaljnjem razvoju tega društva žal nimamo na razpolago, niti nam ni znano, kdo je bil njegov prvi pevovodja. Edini dokument o tem društvu, ki nam je na razpolago, je spored koncerta dne 6. novembra 1927., s katerim je proslavilo petnajstletnico obstanka. Koncert se je vršil v Slovenskem narodnem domu na St. Clair ave. Sodelovala so pevska društva *Zarja*, *Lira*, *Cvet* in *Zorislava*. Petje je spremljal orkester *Iliria*. Pevovodja *Edinosti* je tedaj bil pokojni Rudolf Perdan.

Spored je tiskan v obliki knjižice, ki ima na notranji strani platnic opombo, iz katere črpamo:

“Pevsko društvo ‘Edinost,’ bo z otvoritvijo koncerta prvič nastopilo z pesmijo PERIČNIK,—katero besedilo je zložil F. S. Finžgar, in uglazbil Jakob Aljaž. To so naši pesniki in skladatelji, ki so čutili naši Gorenjski in Slovenski naravi z vsem čutom z dušo in polnim srcem.

Peričnik, je slavni slap, (vodo-pad) eno uro hoda po lepi poti od postaje Dovje na Gorenjskem, se odlikuje od drugih slapov po Tirolskem, ker prosto pada (30 m. visoko) tako, da se za njim pod steno lahko hodi. V razpršenih kaplicah se vidi pri solnčnem svitu lepa

mavrica. Ko pokajo vodne pene, sliši se pri slapovih glas c (tudi e, g), pri večjih slapovih tudi nižji f.”

Knjižica navaja sledeči spored:

I. DEL

- 1.—Orkestra: ‘Light Cavalery’: Von Suppe.—‘Iliria’ orkester, vodja A. Perdan.
- 2.—‘Peričnik’ (J. Aljaž) . . . moški zbor Edinost.
- 3.—‘Njega ni’ (G. Ipavec) . . . Mešan zbor Lira. Tenor solo: g. Frank Švigel.
- 4.—A. ‘Mehurčki’ (Pavčič) Soprano solo poje gdč. J. Perdan. Spremlja na glasovirju gdč. Irma Kalan.
- B. ‘Vsi so prihajali’: Narodna.
- 5.—‘Venček Narodnih Pesmi,’ (A. Grum). Poje moški zbor ‘Zarja.’
- 6.—Umetni ples! Pierrote, Toe dance; spremlja na glasovir gdč. Albina Jadrich. Ples proizvajata (Dvojčke) Olga in Florence Podpadec.
- 7.—‘Zaostali Ptič’ (J. Aljaš) poje mešani zbor ‘Cvet’.
- 8.—‘Deklica, ti si jokala’ (J. Pavčič) poje ‘Oktet’ pev. društva ‘Edinost’.
- 9.—‘Slavec’ (Narodna Har. P. S.) poje mešani zbor ‘Zorislava’.
10. ‘Na trgu’ (V. Mirk) poje mešani zb. Edinost.
- 11.—‘Venček Slovenskih Pesmi’ (Narodna).

DRUGI DEL

- 1.—Pozdrav Gorenjski Valček (Viktor Parma.) ‘Ilirija’ orkestra, vodja A. Perdan.
- 2.—‘Pozimi iz šole’ (P. H. Sattner) poje mešani zbor ‘Zarja’.
- 3.—Umetni ples: ‘Ruski Čardaš’ Plešeta sestrice Olga in Florence Podpadec, na glasovirju spremlja gdč. Albina Jadrich.
- 4.—‘Pevec’: (A. Foerster) poje mešani zb. Cvet.
- 5.—‘Slovo’: (J. Kocjančič) poje četverospjev društva ‘Edinost’.
- 6.—‘Planinska roža’: (G. Ipavec) poje moški zbor ‘Lira’.
- 7.—‘Slovo’: (J. Pavčič) poje mešani zbor ‘Zorislava’.
- 8.—‘Izgubljeni Cvet’ (besede Simon Gregorčič) Poje ‘Edinost’. Moški zbor. Tenor Solo Anton Hrovatič.
- 9.—‘Tannhauser March’: (Richard Wagner) svira orkester ‘Ilirija’, vodja A. Perdan.”

Drugih podatkov o tem društvu, ki že več let več ne obstoja, nimamo.

Lira

“Slovensko katoliško pevsko društvo Lira” je bilo ustanovljeno leta 1912. Spominska knjižica, izdana ob priliki praznovanja društvene desetletnice, ki jo je proslavilo s koncertom dne 29. oktobra 1922. v Gilmore Council Hallu, 9104 Euclid ave., piše o tem dogodku:

“Leta 1912. si je takratni pevski zbor župnije sv. Vida zaželel ustanoviti pevsko in ob-

jednem tudi dramatično društvo, samostojno ali spadajoče h kaki podporni jednoti. Pevki zbor je štel 40 pevcev in pevk in se je delil v mešan in moški zbor. Za dan 21. septembra, 1912. sklicalo se je pevske člane na ustanovitveno posvetovanje; udeležba je bila številna dovolj, da ukrepa za ustanovitev društva. Navzoči pevci so . . . ustanovili: 'Slovensko Katoliško pevsko društvo Lira,' s sedežem v župniji sv. Vida, Cleveland, Ohio. Društvo ni podporno . . . temveč le kulturno kar je mogoče v pevski umetnosti. Ima pa podporne člane, ki plačujejo mesečno po 25c; ustanovne po \$25.00 enkrat za vselej. Dolžnost društvenega zbora je, da skrbi za dostojno cerkveno petje ter da po možnosti prireja izven cerkve koncerte ter dramatične predstave. Do podpornih članov je zbor obvezan na njih željo s petjem nastopiti ob godovih, svatbah in pogrebih."

Ista knjižica navaja, da je imelo društvo ob desetletnici poleg pevcev tudi 120 podpornih in 17 ustanovnih članov.

Društvo je prirejalo igre s petjem in koncerte. Dne 4. julija 1917. je priredilo koncert v mestnem gledališču v Barbertonu, O. Ob priliki proslave desetletnice je s sodelovanjem društva "Slovenije" podalo koncert, katerega spored je bil:

1.) The Star Spangled Banner, U. S. A. Hymn z orkestrom skupna zbora "Lira" in "Slovenija."

2.) "Društvena himna Lira," za mešani zbor Matej Holmar, za dr. Lira (Rev. Ant. Berk) . . . "Lira" in "Slovenija."

3.) Nazaj v planinski raj (Ant. Nedved) skupni mešani zbor "Lira" in "Slovenija."

4.) Jadransko morje (Anton Hajdrih), skupni moški zbor "Lira" in "Slovenija."

5.) Slovan na dan, (za dr. Lira Ignacij Hladnik) mešani zbor dr. "Lira".

6.) Pomlad (Ignacij Hladnik) . . . mešani zbor "Lira".

7.) Atlantski odmevi (Mr. Ivan Zupan), za mešani in moški zbor z baritonom samospevom, Matej Holmar . . . zbor "Lira".

8.) Srečni lovec, (Ivan Zorman) dvospev, glasovir in violina, "Slovenija".

9.) Planinska roža, (J. Laharnar), mešani zbor "Slovenije".

10.) Naše gore, (Ant. Foerster), . . . mešani zbor "Slovenije."

11.) Gospodov dan, (Karol Adamič), mešani zbor "Slovenija."

12.) Pogled na nedolžno oko (P. Hug. Sattner), moški četverospev "Lira".

b) Vasovalec, (F. Korun).

c) Kak luštno je po let' (Narodna).

13. a) Dekle na vrtu (Narodna), mešani zbor "Lira".

b) Po jezeru (M. Vilhar), mešani zbor "Lira".

c) Je pa davi slanica pala, (Narodna), mešani zbor "Lira".

d) Luna sije, (Flejšman), mešani zbor "Lira".

14.) Soči (Jak. Alajž) . . . moški zbor "Slovenija."

15. a) Sem slovenska deklica, (Narodna) ženski zbor "Lira".

b) Jaz pa vrtec bom kopala, (Narodna), ženski zbor "Lira".

16. Pastir, (F. Juvanc), moški zbor s tenor in bariton samospevom, "Lira".

17.) V pepelnični noči, (P. Hug Sattner), simfonična kantata za soli zbor in orkester. Skupna zbora "Lira" in "Slovenija".

Spored je precej nerodno sestavljen. Čitatelj si na primer ni prav na jasnem, kdo je spisal "Društveno himno Lire" in kdo jo je uglašil, dočim pride pri "Atlantskih odmevih" šele po natančnejšem proučevanju do zaključka, da je pesem Zupanova, toda uglašil jo je Matej Holmar, prvi pevovodja "Lire."

Leta 1928. je društvo uprizorilo opereto "Mlada Breda." Predstava se je vršila v Slovenskem narodnem domu na St. Clair ave.

Dne 21. novembra 1937. je društvo proslavilo svojo petindvajsetletnico z opereto "Povodni mož" (spisal Dragotin Vodopivec, uglašil Vinko Vodopivec) in koncertom, ki je obsegal sledeče pevske točke: "Pozdrav" (J. Laharnar), "Venite rože moje" (harm. Ciril Pregelj), "O mraku" (Dr. Gust Ipavec, za trio priredil Peter Srnovršnik), "Slavec" (harm. Peter Srnovršnik), "Milada" (Primož Kogoj), "Kaj mi nuca planinca" (harm. Zorko Prelovec) in "Zarja" (dr. W. Schwab).

Društvo je imelo tega leta 42 pevcev in pevk.

Prvi pevovodja "Lire" je bil Matej Holmar, ki je vodil društvo do l. 1923, ko se je vrnil v stari kraj. Njegov naslednik je bil Peter Simčič, katerega pa je v novembru istega leta nasledil današnji pevovodja "Lire" Peter Srnovršnik.

Točno število prireditev tega društva nam ni znano.

Sloga

V maju leta 1912. so slovenski socijalisti v Clevelandu organizirali pevski odsek, ki pa ni uspeval in se je v februarju 1914. reorganiziral pod imenom "Sloga." Leta 1916. so se pevci "Sloge" pridružili novoustanovljenemu socijalističnemu pevskemu društvu "Zarja," o katerem več pozneje. Drugih podatkov o "Slogi" nimamo.

Zvon

Ustanovna seja, ki se je vršila dne 28. novembra 1914. in katere se je udeležilo 16 oseb, je na priporočilo Primoža Kogojja sklenila, da novo društvo goji petje in obenem zavaruje svoje člane za slučaj bolezni in smrti. Prvi pevovodja novega pevskega društva je bil Albert Kolbezen, katerega je dve leti pozneje nasledil Peter Simčič, a tega Primož Kogoj, ki je bil "Zvonov" pevovodja od leta 1919. do začetka leta 1934. ko je odstopil, nakar je prevzel vodstvo društva, oziroma njegovega pevskega odseka Ivan Zorman, ki je še danes njegov pevovodja.

"Zvon" je začel s pevskega vajami v začetku leta 1915. in imel kmalu nato svoj prvi nastop v češki dvorani na Clark ave., kjer je nastopil s pesmima "Slovenska pesem" in "Slovenac i Hrvat." Društvo je imelo prva leta samo moški zbor, pozneje pa je dobilo tudi ženski zbor.

Društvo je dobro napredovalo in ko je praznovalo svojo petnajstletnico, je pod Kogojevim vodstvom podalo Sattnerjevo kantato "Jeftejeva prisega."

Dne 25. novembra 1934. je "Zvon" praznoval svojo dvajsetletnico s koncertom v Slovenskem narodnem domu v Newburghu, ki je podal sledeče točke:

1. Z glasnim šumom s kora (A. Foerster), osmeroglasen moški in ženski zbor z orkestrom.
2. Črn mož (P. Jereb), mešan zbor z orkestrom.
3. Domovini (A. Foerster), slavnostna kantata za moški zbor in samospeve s klavirjem.
4. Pjesma slavulja (Iv. pl. Zajc), ženski zbor.
5. Pastirc pa pase ovce tri (koroška narodna), ženski zbor.
6. Dekle na vrtu (I. Zorman), samospev.
7. Ej, tedaj (dr. B. Ipavec), mešan zbor z orkestrom.
8. Vojači na poti (V. Vodopivec), moški zbor.
9. Deklica, ti si jokala (J. Pavčič), moški zbor.
10. Imel sem ljubi dve (dr. Jos. Ipavec), moški zbor.
11. Vprašanja (I. Zorman), samospev.
12. Izprehod (I. Zorman), dvospev.
13. Razstanek (H. Volarič), moški zbor.
14. Če na tujem zemlja me pokrije (narodna, priredil I. Z.), moški in mešani zbor.
15. Dobro jutro! (dr. A. Schwab), pevski valček za mešan zbor z orkestrom.

Dne 31. oktobra 1937. je "Zvon" proslavil stoletnico Foersterjevega rojstva s koncertom, na katerem so bile podane sledeče Foersterjeve skladbe:

Ljubica (mešani, moški in ženski zbor), Naše gore (meš. zbor), Dekle in lilija (ženski zbor), Žalost (žens.), Planinar (žens.), Rdeči sarafan (samospev), Straža ob Adriji (moš.),

Razbita čaša (moš.), Popotnik (samospev), Moj spominek (dvospev), Povejte, ve planine (moš.), Gorenjci, iz opere Gorenjski slavček (moš.), Ah, ni li zemljica krasna? (mešani zbor), Pevec (meš.) in Z glasnim šumom s kora (osmeroglasni meš. zbor).

Svojo 25-letnico je društvo proslavilo 29. oktobra 1939 s koncertom, ki je vseboval sledeče skladbe:

Svatba na morju (P. Jereb), Še ena (A. Schwab), Stoji 'na gora zelena (M. Tomc), Žalost (A. Foerster), Ogljar (narodna, O. Dev), Mi hočemo pesmi! (A. Jobst), Petelinčkova ženitev (A. Hajdrih), Povejte, ve planine! (A. Foerster), Vabilo (B. Ipavec), Rožni venec (E. Nevin), Sijaj, sijaj sončece (narodna, M. Bajuk), O kresu (P. Jereb), Oprezno dekle (E. Adamič), Kaj nam pa morejo (narodna, I. Zorman) in Nazaj v planinski raj (A. Nedved).

"Zvon" redno prireja koncerte vsako leto. Število pevcev in pevk se vedno suče okrog 40 in tu rojena mladina je med njimi dobro zastopana. Vaje ima v Slovenskem narodnem domu na Vzhodni 80. cesti (Newburgh).

(Dalje prihodnjič.)

Popravek

V začetno poglavje spisa "Slovenske ustanove v Clevelandu" v 1. številki IV. letnika Cankarjevega glasnika se je vrnilo nekaj pomot, ki jih je treba popraviti. Stavke na strani 18, ki se tiče prvih pevk pri pevskega društvu "Zvon," se mora pravilno glasiti:

"Med prvimi pevkami pri tem društvu stali tudi pesnikova mati Marija Zorman in Frances Lausche, mati clevelandskega mestnega sodnika Franka Lauscheta."

Pravilni podatki o pevskega društva "Sava" (str. 19) so:

Društvo je organiziral l. 1903 Primož Kogoj. Imelo je močan zbor, ki je podal več dobrih koncertov, o katerih pa ni na razpolago nobenih sporedov. Okrog l. 1908 se je "Sava" združila s "Slovenskim Sokolom."

Popravke nam je dal g. Frank Černe.

I. J.

Berlinski srboriti list "Der Angriff" pravi: "Možje kot je naš Führer se rode; oni se ne narede." — To je važen argument za porodno kontrolo.

Drejčetova pot

E. K.

(Nadaljevanje)

Kje so cilji? Kam bi nameraval, ko ne šteje tvoja volja nič?
Konj uprežen vleče plug in brano, pa kočijo ali voz senen;
vajeti ravna jo pot njegovo, ob ušesih pa mu žvižga bič,
če so ga obšle drugačne misli, gospodar pa pravi, da je len.

Delaj, fant, načrte, sanjaj sanje — jutro pride pa jih razprši.
Zelje vse dovoli ti usoda, upi so krepilen ti napoj;
ne veruj! Pijača je opojna in resnice v njeni kupi ni,
razočaranje na dnu se skriva in grenkost edini kup bo tvoj.

Kar doslej življenje ti je dalo, kar zgodilo se je v teku let,
vse je tuja volja odločila, vprašan sam še nikdar nisi bil;
bolj pa kot v otroških ranih časih zagoneten ti sedaj je svet
in v izkušnjah raznovrstnih malo si se še modrosti naučil.

Vendar ni lahko, zavreči nade, pusto je življenje brez želja.
Od cvetlic na trati ni koristi, a v lepoti je opojen čar;
slana jih v jeseni res bo vzela, žalostna tedaj bo loka vsa,
a spomladi pisana bo zopet in podlesku zime ne bo mar.

In prišel je dan, ko mračne misli so se razkadile kakor dim,
kadar rahla sapa ga razpiha in izjasni zakajeni zrak;
slaba volja, modrovanje, dvomi, vse odplavalo tedaj je ž njim,
v dušo naselila se je radost in svetloba prepodila mrak.

Včasih, kadar mu je samovanje kakor breme leglo na srce
in se zbal je pajka, ki je predel svoje mreže mu okrog možgan,
kadar stare želje so vabile zapeljivo tja ga na polje,
pa so ga ustrašila vprašanja, ki mu vedno jih zastavlja plan,

poiskal tovarišev je družbo, ž njimi kratek čas uživat šel.
Oni bolje so poznali mesto, vedeli so, kje je kaj zabav,
da vojak pozabi na kasarno in je nekaj ur lahko vesel,
ko mu polje topla kri po žilah in je človek mlad, krepak in zdrav.

Ž njimi plesati se je naučil. Prej se ples mu zdel je smešna reč;
skakati, se sukati brez smisla — to lahko otroke veseli.
A ko vsak se je vrtel z dekletom in je vsem očitno bilo všeč,
se na ljubo razigrani družbi tudi Drejče dolgo branil ni.

Šola vsa mu bila je izkušnja. Paziti mu znalo je oko.
Ob začetku ni vse bilo gladko, kmalu pa korake je ujel
in po taktu kretal se in drsal, ker za godbo je imel uho
in je vajen bil, da ni odnehal vse do konca, če je kaj začel.

A ko je že plesal brez napake in so lahke bile kretnje vse,
se mu vendar še je čudno zdelo, kakšna v plesu je skrivnostna slast,
da tovariše privlači s silo in jim v žilah mlada kri zavre,
ko zavrira godba polko, valček in vrtenje jim postane strast.

Tudi to uganko pa je rešil, ali se rešila sama je,
ker takrat, ko je prišlo spoznanje, misli romale so mu drugod,
z drugo bavile so se uganko, ki stotisočkrat ponavlja se,
pa jo vsakdo smatra sam za svojo kot da ni poznal je vsak že rod...

Drejče je na plesu srečal Minko in ko ji pogledal je v oči,
ga je nekaj v srcu zaščemelo in trdo ga zgrabilo za vrat;
vroče mu je bilo kot ob ognju, pa je bila le razgreta kri,
a po vsem telesu ga je ščipal hudomušen, a neviden škrat.

Vse je bilo nenavadno čudno. Dobro vedel je, da ni pijan,
a omotica ga je lovila in zibala so pod njim se tla;
po nemirnega srca utripih sodil bi lahko, da je bolan,
menda pa zdravnik bi mu povedal, da zdravilo Minka le pozna.

Saj to prva bila ni deklina, ki pogledala ga je lepo;
mnogo jih poznal je v vasi, v mestu, z vsako se pošaliti je znal,
za obrazek zal, oči globoke pač mu bilo slepo ni oko,
ali kri mu nikdar ni zavrela, radi njih je vedno mirno spal.

Če imel bi vero starih časov, rekel bi, da je v pogledu čar,
ki človeku zmede misli v glavi, dela kolobarje pred očmi,
vzame moč besede iz jezika, vname v srcu ognja besen žar,
obudi neznane, čudne čute in iz duše pókoj prepodi.

Toda čarovnic hudobnih ni več, ker že davno so sežgali vse;
vrag ne hodi več po jasnem svetu, ker drži se, kjer je večna noč;
le na sejmu spreten urnoroček čarodejstev vrečo še odpre
in premoti nas za čas, ko kaže važno nam skrivnosti svojih moč.

Drejče je zaplesal po dvorani, Minka mu je bila kot pero.
Godbe zvoki bili so nebeški, pod se zdel kot steklo je gladak,
v zakajenem zraku je dišalo kakor rože, kadar se odpro,
bajne sanje plavale so v vzduhu — ples nikdar ni bil tako sladak...

Vsaka skladba je tako zložena, da je enkrat mora biti kraj.
Drejče pa se resno je začudil, ko utihnil muzike je glas...
"Nehali so! Bilo je prekratko," je dejal. "Pa kaj storiva zdaj?" —
Minka se na to je nasmehnila: "Delajva sama si kratek čas."

"Ples me nikdar ni tako zabaval," se mu jezik zdaj je razvozljal;
"druge so okorne kot polena, nekatera se še gluha zdi,
ti pa plešeš kot metulj po cvetju, ki medu bi rad se nasesal,
lahno stopaš, spretno se obračaš, godbi vsak korak lepo sledi."

Minka ga je mirno poslušala. Lesketale so se ji oči, okrog usten pa smehljal je plaval, hudomušen, nagajiv, vesel. "Kdor te sliši, misliti bi moral, da nobene druge žive ni, ki se kdaj je že s teboj sukala, pa ji nisi takih pesmi pel.

"Ali vsaki prvič, ko jo vidiš z vsem kadihom slično pokadiš? Koliko za tabo jih vzdihuje? Koliko na vsak jih šteješ prst? Pazi, da s katero, ki je zvitá si čez noč perut ne osmodiš, kajti ženske niso vse enake, najdeš jih po svetu vsakih vrst..."

Spomniti bi se bil moral Drejče, da je često slišal govor tak. Rada dražijo dekleta fante, on pa šalo s šalo vračal je. Pa zakaj ga zdaj je zbolelo kot da s klešči ga je vščipnil rak, ko odgovora mu na zbadljivko zmanjkalo ni prej nikoli še?

(Dalje prihodnjič.)

Julkina zmota

E. K.

25.

RIKOV NAČIN MIŠLJENJA je bil tako oddaljen od vsega fantastičnega, okultnega in mističnega, da bi ga bil človek, ki ga ni natančno poznal, smatral za suhoparnega. Včasih pa ga je kakšno naključje vsaj za trenotek vznemirilo kot takrat, ko je prišel v javno knjižnico iskat podatke o modah iz časov Luja Filipa in je tam srečal Torna. Oba sta se burno pozdravila, ker je bil sestanek tako nepričakovan, da se jima je zdel skoraj neverjeten in ker je minilo že dolgo časa, odkar sta se zadnjič videla.

"Skoraj da bi verjel v roko usode," se je nasmehnil Torn; "treba je menda res, da poseže ta skrivnostna gospa vmes, sicer bi ostali med nama hribi, višji od Alp. Moja žena je že mislila, da se naju izogiblješ. Upam, da nisi postal samotar in se pripravljáš za puščavništvo."

"Ne, ne," je hitel Riko, "toda to naključje je res čudno in kar praviš o usodi... Seveda je to smešno in vsako naključje se lahko razloži na naraven način. Jaz sem moral sem, ker ne vem, kje bi drugod našel, kar iščem, ti pa imaš gotovo tudi razlog, da si prišel sem. Jaz nisem babjeveren, ti ne veruješ v čarovnije, ampak človek osupne vpricho nepričakovanega dejstva in v njem se oglasi misticizem, ki smo

mislili, da smo ga že davno pokopali. Kajpada, otresemo se ga, ampak spomnil nas je vendar, da tičimo vsaj z eno nogo še v temni preteklosti. Pa—kako se imaš?"

Tudi Tourn ni prišel ogledavat dvoran in za kratek čas brskat po kakšnih knjigah, pa sta se sporazumela, da opravita vsak svoje in se potem kaj pomenita...

Riko je kmalu našel, kar je potreboval. V svoje delo pa se dolgo ni mogel poglobiti. Misli so mu uhajale, kamor jih ni pošiljal in kjer ga niso razveseljevale. O—bilo mu je ljubo, zelo ljubo, da je videl Torna; saj ga je včasih pogrešal. To je bilo še takrat, ko je bil poročen. In tako so prišli v spomin tisti časi... Pozabljeni so bili in sedaj so zopet tukaj... Hm—ali so bili res tako pozabljeni kot je verjel?... No, vsekakor ga niso nadlegovali... Včasih se je njemu zdelo, da se Tordova izogibljeta njemu in njegovi hiši. Res, opravičeval je to z zaposlenostjo, z razdaljami, z razmerami v velikem mestu sploh in jima tudi na tihem ni ničesar očital. Zdaj pa vstaja druga misel. Morda sta se res izogibala, namenoma odklanjala vabila, delala velike ovinke okrog hiše, v kateri je živela—ona... Morda sta vedela, česar sam ni vedel, ker je bil soprog in ta je baje vedno zadnji, ki zve, kaj se godi—ne za njegovim hrbtom, ampak pred njegovim no-

som. Morda sta vedela in ga pomilovala, reči pa nista hotela ničesar . . .

Ali je bilo to prav, ali napačno? Ali bi sam povedal prijatelju, da ga žena vara, če bi ta bil slep in gluha kakor je bil sam? Ali bi bilo boljše, če bi ga bila poučila, če bi mu bila vsaj namignila? . . . Ne, prijatelji, kakršen je Torn in posebno kakršna je njegova žena, ne namigavajo; vse povedo brez olepšavanja in prizanašanja, ali pa molče kakor grob.

To sploh ni važno, da nista govorila; morda jima niti ne bi bil verjel. Saj sam svojim očem ni verjel. Zameril jima najbrže ne bi bil, toda razlagal bi si bil, da sta se motila, da ju je kdo nalagal, da kdo spletkari in ju je pretkano ujel v svojo mrežo. O Bog ve, kaj bi bil mislil, gotovo pa je, da ne bi bil verjel in prav sta storila, da sta molčala . . .

Toda vedela sta le in sta ga obžalovala. Smilil se jima je menda in to ni vesela misel. On—mož, ki nikdar ni iskal usmiljenja in ga ni maral . . . Ali ni bilo tudi danes sočutje v Tornovih očeh . . . ?

Take misli so se vpletale med tiskane vrste, zameglile sliko dame, ki bi morala biti že davno v grobu, če bi bila kdaj živela, karikirale moža, ki je pred sto in več leti s smehljajočim zadoščenjem kazal svojo najnovejšo obleko in—. Ampak te obleke mora študirati! Po to je prišel . . .

Siloma je premagal one sitne misli in se lotil dela. Polagoma se je sprostil in predmet ga je začel zanimati. Kdo je že prvi dejal, da ni nič novega pod soncem? Moda, seveda, moda je vedno nova. Kar je bilo včeraj in predvčeršnjem, se zavrže in rodi se nekaj povsem novega. Treba je tako, kajti če bi bilo prejšnjemu podobno, bi varčni ljudje predelali, kar so le parkrat oblekli in je res še predobro, da bi vrglo med stare cunje. Toda trgovina mora iti naprej in ljudje morajo kupovati, ker sicer ni dobička. Torej mora biti nova moda tako različna od stare, da se mora zavreči vse, kar je bilo včeraj prav, pa je danes smešno. Saj vendar nočete zaostajati za časom . . .

Vse novo, vse novo, ker so ljudje, hvalabogu, pozabili, kako so se oblačili pred tridesetimi leti in sploh ne vedo, kaj so nosile njihove mamice kot mlada dekleta. Mamice se same ne spominjajo natančno . . . Riko gleda te slike, ker bi velika trgovina rada imela kaj takega v oglasu; krojaški velikani in risarji jih

pa prav tako študirajo, da bi v njih našli ideje za nove "kreacije." Izpreminja se, vrača se, zopet se izpremini, kolobar pa ostane kolobar . . . v modi in v življenju . . .

Naposled je končal, vrnil knjige in odšel. V prednji dvorani je našel Torna.

"Ali hodiš pogostoma sem?" ga je vprašal.

"Ne," je odgovoril Torn, "vsaj vsakdanji gost nisem. Prej me tukaj smatrajo za tujca."

"Torej se res zdi, kakor da ti je usoda namerila korake sem. Pač nisi pričakoval, da najdeš mene tukaj."

"Gotovo ne. Moje presenečenje ni bilo nič manjše od tvojega. Toda videl si, da sem te takoj spoznal," je dodal z nasmeškom.

"Da, dolgo je že. Marsikaj se je zgodilo od tedaj."

"Gotovo. Kam bi šla, da bi malo pokramljala? Tukaj—"

"Vem. Celo šepetanje moti."

Nedaleč je bila gostilna, ki je imela svoje "gotove ure," ko je komaj bilo mogoče, dobiti sedež, a sedaj je bilo več kot dovolj prostora. Šla sta tja.

"Morda veš, kako je z menoj," je dejal Riko, nekoliko v zadregi. Čutil je, da se ne moreta ogniti predmeta, ki mu je bil neprijeten, pa ni prav vedel, kako bi začel.

"Če misliš na svojo bivšo ženo, vem."

"Da. — Kdo ti je povedal?"

"Ona."

"Julka?" se je začudil Riko. Prišla ti je povedat?"

"Bil je slučaj—skoraj kakor danes. Moja žena je bila z menoj. Ona—Julka—se je čudila, da nama ni znano. Mislila je, da si naju obvestil."

"Pa kaj je dejala?"

"Ne mnogo. Pravzaprav—nič posebnega. Vse eno—prizor ni bil prijeten. Omenila je svojega sedanjega moža, nekam preponosno in jaz nisem mogel zatajiti svojega začudenja."

"Zakaj začudenja? Ali ga poznaš?"

"Ali je tebi znan?"

"Ne," je zatrdil Riko, "komaj da vem njegovo ime."

"To je tudi vse moje znanje, razen da pove to ime precej."

"Kaj?"

"Mož je bogat in živi menda s prepriča-

njem, da je denar vsegamogočen. Za enkrat se zdi, da je varen, toda drugi podobni prestoli so se podrli. Imenujejo ga carja dirkališč, kjer si je ustvaril največji del svojega premoženja z velikim aparatom za stave, ki je tako napravljen, da je njegov dobiček vedno zavarovan. Nekoliko političnih mogotcev dobiva deleže in ga zato ščiti. Zato ga roka pravice doslej ni dosegla in menda tudi ne iskala. To se pa lahko izpremeni, ker tudi taki veljaki niso neumrjoči. Sploh pa—tudi če mu ostane sreča do smrti mila, je njegov denar vendar smrdljiv. Odtod moje začudenje, ko mi je povedala njegovo ime.”

Riko se je resnično zgrozil.

“Ona ni mogla vedeti tega,” je vzkliknil. “Kako jo je mogel tako preslepiti! V kakšno past je zašla! —”

Torn ga je gledal in skoraj v očeh čital njegove misli.

Riko je ta trenotek pozabil vse, kar je pretrpel—po njeni krivici in mislil le na nevarnost njenega položaja.

“Ali more biti ljubezen res tako slepa?” je naposled vzkliknil.

Torna je zbolelo. On trpi zaradi nje, ki ji njegovi občutki niso prizadeli niti ene minute skrbi. . . . Preudaril je nekoliko, potem pa se je odločil.

“Ljubezen je lahko slepa, toda o Julki ne bi trdil, da ni videla poti, katero si je izbrala.” Počasi so mu prihajale besede iz ust. Rad bi bil našel take, da bi morale prepričati Rika enkrat za vselej. Toda jezik se mu je zazdel ne navadno siromašen.

“Ljubezen” je nadaljeval “je Julki menda tako neznana kakor budhistu mohamedanski raj. Strast—morda; ampak to še ni ljubezen. Najmočnejša v njeni duši je pa pohlepa po bogastvu in po povišanju same sebe. Svoj cilj je dosegla; Lipmanovo bogastvo ni majhno in po njenem se je s tem povišala nad ves naš krog. Poleg tebe se je čutila manjšo, dasi tega nikdar ni priznala, niti sama sebi in dasi si se ti vedel kot da je ona neprimerno višja od tebe. Če bi imela denarja, bi ti že pokazala! . . . Zdaj ga ima. Ali misliš, da jo skrbi, odkod da je prišel? Denar ima moč, pa naj se je nabral na smetišču.”

Riko se je spomnil, kako je bila razburjena, ko je odklonil odgovornost za sleparske oglase in rajši pustil službo kot da bi, posredno

ali neposredno pomagal strupiti ljudi z “zdravilom.” Takrat ga je sovražila. Toda hitro se je oglasilo opravičenje; takrat je bila obupana, v strahu zaradi bodočnosti. Takrat ni bila odgovorna . . . Toda kdaj je človek sploh odgovoren? . . .

Pogledal je Torna.

“Ali misliš, da je Lipmanovo delo le, kar bi dejal, nečastno, ali da je — sleparsko?”

“Organiziranje dirkaških stav je prepovedano. Ampak v njegovih poslih je več. Jaz nisem strokovnjak, ne vem skoraj nič o sistemih in metodah, o oglašanju dirk in o konkurenci teh magnatov, ampak če bi posel bil postaven in pošten, ne bi bilo treba podkupovati okrajnih političnih poglavarjev in drugih sil, ki lahko stopijo sleparjem na prste.”

“Če njega kdaj primejo, kaj bo z njo?”

“Ne boj se. Denarja ji bo ostalo dovolj, da bo mogla igrati, kar smatra za veliko damo in to je glavno. Kaj bi se ti trpinčil zaradi takih vprašanj?”

Riko ga je poslušal in si priznaval, da so njegove besede prepričevalne, pa vendar niso mogle pregnati nečesa nejasnega, podobnega grižnji vesti kot da je sam kaj kriv, da ji grozi nevarnost.

“Bila je mlada,” je dejal “in jaz bi ji bil moral biti učitelj. Gledala je svet skozi očala svoje nevednosti in svojih želja.”

“Teh očal ji ne bi bil mogel vzeti s Herkulovo silo. Hotela jih je, ker je sovražila resnico. Moja žena je prva opazila, da so bile njene sanje zastrupljene pa vendar ni hotela živeti brez njih.”

“Vi dva sta vedela, da—”

Beseda mu ni hotela iz ust, toda Tornu ni bilo treba, da bi jo slišal.

“Videla sva, česar nisva mogla prezreti. Lahko nama verjameš, da nisva iskala ničesar. Saj sama ni veliko skrivala. Prijazna je bila zdaj temu, zdaj onemu, ampak vedno le takim, ki so imeli polno denarnico. Moja žena je spoznala, da je prijaznost pogostoma segala predaleč za poročeno ženo. V življenje svojih prijateljev pa nisva mogla posegati, torej—”

“Torej sta odklanjala najina vabila in postavila steno med nas in vas. Razumem. In—seveda ne zamerim. . . . Ne misli, da je v meni ostalo še kaj . . . še kaj ljubezni. Da, ljubil sem jo in nikdar ne bi bil verjel, da se more ljubezen izkaditi. Pa se je. Popolnoma. Le čisto

človeških čutov ne morem zatajiti. To je vse. Tudi za tujko, ki bi se tako nevarno spekla, bi čutil usmiljenje. Le, da razumeš, zakaj sem prej tako govoril . . .”

Torn je prikimal.

“Razumem. Ti trpiš, a skoraj da te zavidam zaradi tvoje velike človečnosti.”

Tisti hip je novo naključje prineslo novo presenečenje. Vrata so se odprla in vstopila je Julka, obložena z majhnimi zavoji, ki so ji neprenehoma hoteli padati izpod pazduhe. Očividno je prišla iz trgovine, ali pa še bolj verjetno iz raznih trgovin in prinesla iz vsake kak zavitek. Morala jih je ves čas loviti in tako ni takoj opazila Rika in Torna. Ko so se njene oči obrnile proti njuni mizi, je bil njen prvi občutek, da se mora obrniti in zapustiti gostilno. Takoj pa se je umaknil neki trmi, ki jo je gnala naprej.

. . . Ali naj mislita, da se ju bojim? Prav, da sta skupaj. Oba me potrebujeta . . .

Dasi so jo paketi delali nervozno in je prišla največ v gostilno z namenom, da se spočije in si da vse skupaj zvezati v en sam zavitek in dasi je v njej plamtelo sovraštvo do obeh mož, se ji je vendar posrečilo, da je ublažila črte svojega obraza, spravila smehljaj na ustne in v oči prijazen pogled. Približala se je mizi kot da je šele zadnji trenotek opazila gosta in izvrstno odigrala presenečenje. Ustavila se je in zaklicala:

“Moj Bog! Kakšen nepričakovan slučaj! Saj je skoraj neverjetno. Kdo bi si bil mislil, da najdem vaju tukaj?”

Torn je slutil, da požira Riko sline in mu je jezik odrevenel. Vstal je, vzel Julki prtljago iz rok, položil vse stvari na prazen stol in mirno dejal:

“Nič posebnega, gospa Lipmanova. Tudi naju je slučaj privedel skupaj—v knjižnici in tam ni daleč do te gostilne, pa sva prišla sem. Ali prisedete?”

“Če vaju ne motim . . . Ampak morda imata važne opravke . . .”

Torn ji je pripravil stol in odgovoril:

“Pomenke, nič drugega kot pomenke dveh starih prijateljev, ki se že davno nista videla.”

Julka je sedla in se nasmehnila.

“Že davno—kaj pomeni to?”

“Prav imate, tudi besede imajo relativen pomen.” Uganil je, da bi rada zvedela, ali sta se sešla po oni epizodi, ki jo je tako razburila,

ker je prvič slišala dvomljive besede o Lipmanu, pa je dodal: “Moj ‘davno’ pomeni dolge mesece, ki so se zlili, če me spomin ne vara, v par let.”

Opazil je, da si je Julka oddahnila.

Med tem je Riko premagal udarec in vprašal:

“Kako se ti godi? Po videzu bi sodil, da dobro.”

Julka je pohitela:

“Hvala, hvala, dobro se imam, res, izvrstno. Le moji zavoji so me ujezili. Kar je večjega, sem naročila, da mi pošljejo domov, pa bi bila lahko tudi to pustila. Ampak, saj vesta, da je bila moja pamet vedno kratka. Sicer je pa vse dobro, da ne bi moglo biti bolje.”

Riko je kimal kakor da hvali življenje v njegovem domu, Torn pa je dobro vedel, da glumi in se sili, da se ne bi izdala.

Riko se je spomnil, da je to prvo srečanje od tistega dne, ko je zapustila hišo, v katero se ni več vrnila, ampak mu je celo prošnjo za razporoko pismeno naznanila. Bilo mu je čudno pri srcu in veliko usmiljenje, katero je še pred kratkim čutil, je pojemalo. Naenkrat mu je šinila v glavo misel: Ničesar nimam opraviti tukaj. Čemu sedim? . . .

(Dalje prihodnjič.)

Iz Francije je nekdo v New Yorku dobil pismo, seveda cenzurirano, v katerem je rečeno sledeče: “Prepričan sem, da si slišal in boš še slišal strašne reči o načinu, kako z nami ravna jo Nemci. Zagotavljam te, da razmere pri nas ne bi mogle biti boljše. Hrana je dobra in obilna. Vino imamo izvrstno in potrebščine lahko kupujemo za zmerno ceno. V našem vsakdanjem življenju ni nobenega nadzorovanja; lahko gremo, kamor sami hočemo. V resnici, življenske razmere tukaj me spominjajo na one, ki jih nudi vaš najfinejši hotel v Ameriki—hotel Sing Sing. S pozdravom George.”

New York je menda edino veliko mesto, ki nima istoimenenega tovariša. Druga imena mest se ponavljajo v raznih državah, tako je na primer Bostonov trinajst, Detroitov sedem, Philadelphij šest. Tudi Chicaga sta dva, prvi seveda v Illinoisu, drugi pa v Kentuckyu. Ob enem je New York v Zedinjenih državah edino mesto, ki ima enako ime kot država, v kateri leži.

Berlinske spletke in moskovsko prijateljstvo

KO SE JE PRED ENIM LETOM—23. avgusta 1939—raznesel glas o sklepu nemško-ruskega nenapadalnega pakta, je bil ves svet kakor udarjen na glavo. Bilo je največje presenečenje—in obenem razočaranje, kar jih je naša, presenečenj in razočaranj prepolna doba prinesla. V Berlinu pa je bil majhen krožek ljudi, ki je bil popolnoma pripravljen na ta dogodek, ker je bil zaposlen tam, kjer se je vsa stvar kuhala, namreč v oddelkih 7 in 4 nemškega Propagandnega ministrstva, ki bi se bolj po pravici smelo imenovati Ministrstvo spletkarstva in prevar. Med temi skrbno izbranimi uslužbenci je bila Elizabeth Knaust, ki je pred kratkim objavila predzgodovino te nenaravne zveze, kolikor ji je znana po njenih lastnih opazovanjih in izkušnjah. Odgovornost za to povest je seveda njena in ker nima nihča dostopa do tajnih aktov propagandnega ministrstva in drugih uradov, ki so pozneje bili udeleženi, je nemogoče, kontrolirati resničnost njenih izvajanj; toda nekatera dejstva so bila že davno znana, prav tako glavne prizedete osebe in to daje njenemu pripovedovanju veliko verjetnost. Obenem pa sveti tudi v nekatere druge temne kote in dela nekater zagonetne dogodke bolj razumljive.

Sedmi oddelek propagandnega ministrstva je bil tajen in njegova naloga je bila, voditi propagando v tujini. Njegov načelnik je bil svetnik Hasenörl. Nekega jutra v poletju 1935 je zahteval ves materijal, nanašajoč se na Rusijo. Kadar koli je Hasenörl zahteval kakšno posebno zbirko spisov, so uradniki vedeli, da se kaj pripravlja. Nekoliko mesecev pred tem je zahteval italijanske akte in kmalu nato je bil položen temelj rimsko-berlinskemu osišču. To se je zgodilo z japonskimi akti, preden so se naciji "orijentirali" v japonski smeri.

Vodilni krogi nemške armade so vedno želeli zblizanje z Rusijo, držeči se starega Bismarckovega nauka, da ne sme Nemčija nikdar voditi vojne na dveh frontah. Med višjimi generali jih je bilo mnogo, ki so sploh iz vojaških razlogov simpatizirali z Rusijo še v časih re-

publike. To pravzaprav ni bila nikakršna tajnost; po padcu republike so bile sicer take simpatije prepovedane, toda nekateri generali, med njimi maršal Blomberg so jih kljub temu gojili in zlasti zadnji se je na vso moč trudil za sporazum, zlasti odkar je postajalo bolj in bolj jasno, da vodi nacijska politika neizogibno v vojno. Svoje prepričanje je izrazil z besedami: "V armadi smo trdno uverjeni, da ne more Nemčija voditi nobene vojne brez podpore, ali pa vsaj brez dobrohotne nevtralnosti Sovjetske zveze. Lotiti se moramom torej dela in doseči to podporo ali pa nevtralnost."

Dr. Göbbels, ki mu—kakor pravi Knaustova—vest ni nikdar delala sitnosti, se je prvi dal pregovoriti in je prevzel nalogo, da pridobi Ribbentropa, še vendar se obotavljajočega, za idejo. Da se utrdi Blombergov vpliv na propagandno ministrstvo, je bil njegov nečak imenovan za načelnika tajnega arhiva in jo dobil pisarno poleg Göbbelsovega urada. Kmalu je lahko sporočil svojemu stricu, da je Göbbels s polno paro na delu. To se je pričelo s propagandno kampanjo, ki jo je vodil Göbbels sam in ki bi se zdela neverjetna, če ne bi bile vsaj deloma znane nemške "diplomatične" metode. Agitacija se je namreč vodila za Stalina in proti Stalinu obenem. Za Stalina v Rusiji, kjer je nemška propaganda hotela ustvariti razpoloženje za odstranitev onih ljudi, katere je Göbbels smatral za zapreke svojim namenom; proti Stalinu v tujini, kjer naj bi se izzvalo sovražno razpoloženje proti Rusiji, ki naj bi jo pognalo v objem Nemčije.

Goöbbelsov prvi namen je bil naperjen proti Litvinovu. O njem je bil prepričan, da je iskren sovražnik nacizma in fašizma in se ne bo nikdar sprijaznil z idejo rusko-nemškega sporazuma. Kako veliko važnost je pripisoval tej propagandi, kaže dejstvo, da jo je odvezl Hasenörlu in jo vodil sam. Osebnost je sestavil letake, v katere je izlil ves svoj strup; te letake so vtihotapili v Rusijo v diplomatičnih torbah, tam so pa nemški poslaniški in konzularni agenti skrbeli za njih razširjenje. V zvezi

s tem je Göbbels uvedel skoraj še bolj strupeno propagando zoper Trockega, boječ se, da bi eventualna Trockijeva revolucija v Rusiji prekrižala vse njegove račune. (Pred svojo smrtjo je Trocki izrazil mnenje, da je njegov umor naročila Stalinova ali pa nacijska tajna policija.) Stalina je Göbbels smatral za neškodljivega norca z meglenimi političnimi idejami, bal pa se je Trockijeve revolucionarne strategije in njegove politične zvitosti, o kateri je mislil, da se lahko meri z njegovo. Nemška kampanja proti Trockemu se je vodila v Rusiji in po drugih deželah. Dober del "dokazov," predloženih v teku senzacionalnih moskovskih procesov zoper takozvane Trockijeve zarotnike—pravi Knaustova—je prišel iz našega arhiva in moj šef, Hasenörl, jih je dal na razpolago Višinskemu. Dosti dokazov smo imeli—nadaljuje pisateljica—da je Stalin cenil to nepričakovano pomoč.

Kljub temu, da so se množila znamenja Stalinovega sodelovanja z Göbbelsom, se je pa nadaljevala srborita kampanja proti Stalinu z zasmehovanjem sovjetskih ustanov, z omalovaževanjem sovjetskih uspehov, z opisovanjem Stalina kot azijskega barbara in z zaničevanjem ruske vojne sile. Vse to je služilo namenu, da se Rusija izolira.

Naš arhiv—pravi Knaustova—je čuval tudi tajnost maršala Tuhačevskega in sedmih generalov rdeče armade, katerih eksekucija meseca junija 1937 v Moskvi je zagrozila svet. Na svojem potovanju po inozemstvu se je rdeči maršal, ki so ga vojaški krogi visoko cenili kot velikega stratega, ustavil tudi v Berlinu in imel razgovore z vodilnimi vojaškimi krogi in z visokimi uradniki propagandnega ministrstva. Predmet teh tajnih konferenc je bil obširnejši kot rusko-nemško sodelovanje. Iz poročil našega moskovskega poslanstva smo zvedeli, da so se Tuhačevskijev obisk in njegove konference izvršile *s popolnim znanjem Stalinovim*. Kremlin in dr. Göbbels sta razširjala legendo, da je "čistko" Tuhačevskega in njegovih tovarišev zakrivila njihova zveza z nemško Reichswehr. V propagandnem ministrstvu so vsi vedeli, da je to bila laž, zakaj ti stiki niso bili sovjetski vladi nikdar neznani. Propagandno ministrstvo je pomagalo, hujskati javno mnenje proti generalom, dolžeče jih simpatij in sodelovanja z "zarotnikom" Trockijem.

Med tem, ko je bila nemška propagandna mašina na svoj način na delu, so gospodarski in vojaški izvedenci ocenjevali možnost ruske materialne podpore. Temeljito so se proučevale ruske zaloge surovin, stanje ruskega komunikacijskega sistema in vrednost velikih industrij. Kmalu je ministrstvo dobilo obširno poročilo strokovnjakov pod naslovom "S čem nas more sovjetska zveza zalagati."

V Ribbentropovem uradu so v tem času začeli izdelavati načrte trgovskih, ne napačnih in prijateljskih paktov. Pri tem je Ribbentrop ves čas igral dvojno vlogo in v ministrstvu so se vselej smejali, kadar je kot nemški poslanik v Londonu podal kakšno novo, Angliji prijazno in Rusiji sovražno izjavo.

Hitler je bil iz te zarote Blomberga, Göbbelsa in Ribbentropa izpuščen. Nasprotno ga je Göbbels neprenehoma hujskal na govorance zoper Rusijo, prvič zato, ker je Hitlerjeva dozdevna opozicija puščala vrata odprta za sporazum z Anglijo, če bi prizadevanje pri Stalinu izpodletelo, drugič pa, da bi se Stalinu prikupil kot tisti, ki je največ storil za "izpreobrnitev" Hitlerja. Naposled so po njegovem mnenju Hitlerjevi strupeni izbruhi morali tudi plašiti Stalina in ga narediti bolj sprejemljivega za sporazum.

Poročila, ki jih je dobivalo nemško propagandno ministrstvo, so govorila o nepritajenem Stalinovem začudenju nad uspešnostjo nemške propagandne vojne; občudoval je oglaševanje vsega, kar so naciji baje izvršili in njegov končni odlok, da sprejme prijateljsko pogodbo z Nemčijo, je vsaj deloma imel razlog v njegovi želji po premirju z nacijsko propagandno mašinerijo. Nemška agitacija proti Trockemu ga je zadovoljevala, dasi najbrže ni vedel, zakaj jo je Göbbels začel, obenem pa je ugibal, kaj bi se zgodilo, če bi Nemci začeli enako propagando proti njemu. Vsaj poročila, ki so prihajala v Berlin, so trdila, da je Stalin verjel v revolto v Rusiji, ki bi lahko porazila njegov režim, če bi Nemci začeli agitacijo v tem smislu na ruskih tleh. Vsekakor je nemški poslanik von der Schulenburg poročal Ribbentropu, da je Stalin bolj in bolj pripravljen, skleniti pogodbo "prijateljstva" in da čaka le na besedo od Hitlerja.

Proti koncu leta 1938 sta začela Göbbels in Ribbentrop v zvezi z armadnim vrhovnim poveljstvom obdelavati Hitlerja. Od vplivnih

nacijev je bil Göring edini, ki je odločno nasproval, že zato, ker je predlog prišel od Göbbelsa. Dogodki leta 1939 so pa premagali vsako nasprotovanje in Hitler je popolnoma sprejel mnenje, da ne more izvršiti svojih namenov brez ruske podpore. Ko je Ribbentrop naposled poletel v Moskvo, je imel v svoji tor-

bi vse potrebne pogodbe, ki so le čakale na podpis "visokih pogodbenih strank."

Nemci so dosegli svoj namen in ne more se tajiti, da jim je prinesel obilo koristi. Kakšno pa bo prihodnje poglavje, ne more nihče povedati, dasi o njem ugibajo na vseh straneh, pri čemer pa govore želje glasneje od hladnega razsojanja.

Za gospodinje

SADNI IN JAGODNI PAJI

Sadja igra v prehrani važno vlogo, ker vsebuje mnogo vitaminov in mineralij, ki jih zahteva človeški organizem. Gospodinji je zelo dobro došlo, ker se lahko rabi na neštete načine, bodisi surovo ali v kuhinji prirejeno. Paziti je le treba, da je čisto in zelo priporočljivo je, umiti vsako sadje v topli vodi in izrezati peclje in cvetne konce. Sadjerejci morajo škropiti drevje, da obvarujejo sadje od škodljivega mrčesa in v raztopini, ki jo rabiyo za ta namen, je mnogo arzenika. Dež ne opere jabolk, grozdja, breskev itd. dovolj, zato je vlada predpisala posebno kislinsko tekočino, v kateri morajo sadjerejci oprati sadje, preden gre na trg. Nevarnost torej ni posebno velika, včasih se pa vendar čita o arzenovem zastrupljenju od sadja, torej je previdnost vsekakor dobra.

En način priprave sadja je v ameriški specialiteti, paju. Ko dozore prve jagode, pa do zadnjega grozda se lahko delajo jagodni ali sadni paji, ki so zelo kusni in ne zahtevajo mnogo dela, razen nekoliko paznosti, ki pa je v kuhinji sploh potrebna.

Tukaj podajamo navodilo za paj iz jagod, bodisi rdečih, malin, robid, borovnic ali kakršne so "v sezoni." Po istem navodilu se lahko delajo sadni paji, le da se namesto jagod vzame enaka množina sadja.

Za en paj vzemi:

en polič (kvort) jagod
pol kupice sladkorja
dve žlici koruznega škroba (corn starch)
pečeno pajevo skorjo
tepene smetane po potrebi
vode po potrebi

Dobro očisti jegode; vzemi od njih eno kupico, zmešaj jih s sladkorjem, zmečkaj in kuhaj v vreli vodi par minut, da se sladkor dobro stopi.

Zmešaj koruzni škrob z vodo, da dobiš gosto, gladko zmes, vlij to v kuhane jagode, postavi zopet na ogenj in mešaj, dokler se ne zgosti. Potem pusti, da se ohladi.

Napolni pajevo skorjo z ostalimi jagodami, katere, če so velike, zreži na pol. Tega seveda ne moreš storiti z drobnimi jagodami kot borovnice ali maline. Če rabiš drugo sadje, ga zreži na primerno majhne kose in skuhaj, a pazi, da se ne razkuha.

Vlij s škrobom kuhane jagode povrh, tako, da ne ostane nobenih praznot in postavi v ledenico. Preden serviraš, pokrij paj s tepeno smetano.

JABOLČNA TORTA

Z jabolki se delajo različne torte, izmed katerih bo menda mnogim gospodinjam ugajala sledeča, za katero se rabi jabolčna kaša ali "zmečkana jabolka" (apple sauce). Vzemi za to:

dve kupici grahamovih drobtin
dve žličici sladkorja
pol žličice cimeta
pol kupice raztopljenega masla
tri rumenjake in tri beljake
pol kanglice oslajenega kondenziranega mleka
lupino in sok ene limone
dve kupici jabolčne kaše

Za drobtine zvaljaj drobno piškote iz grahamove moke (Graham crackers). Zmešaj to s sladkorjem, cimetom in maslom. Razdeli to zmes na dva dela. Z enim pokrij dno in strani ponve. Za to množino je najprimernejša osem palcev v premeru. Drugo polovico shrani.

Stepi rumenjake z mlekom, linomovo lupino (nastrgano) in limoninim sokom in primešaj jabolčno kašo. Naredi iz beljakov sneg in rahlo primešaj. Vlij to v pripravljeno ponve in posuj povrh ostalo zmes z drobtinami.

Pripravi zmerno pečico—325 st. F.—in peči eno uro.

Sedaj je čas, ko se mnogo gospodinj bavi z zakuhanjem zelenjave, sadja itd. Menda ne bo škode, če pri tej priliki omenimo, da je tudi pri tem priporočljiva previdnost, ne le kadar se zakuha, ampak tudi pred rabo. Vedno je dobro, preden se zakuhana tvarina, naj bo zelenjava, koruza, sadje ali meso, v kangli ali steklenici dobro ogreje vsaj dvajset minut. Na srečo se ne zgodi pogostoma, včasih pa vendar, da se kdo zastrupi s konzervirano hrano. Krivec v takem, kot smo rekli, na srečo redkem slučaju, je bacil, znan pod imenom "botulinus." Ime prihaja od latinske besede "botulus," kar pomeni klobaso, ker so ga najprej odkrili v klobasah. Ta bacil, ki je v zemlji neškodljiv, uspeva le, če je zaprt v brezračen prostor. Tedaj pa postane nevaren. Če se kanglica na dnu ali na vrh uboči, je sumnjiva. Na srečo ta bacil ne prenaša vročine, v kateri pogine. Bacil sam ni strupen, razvija pa strup, ki spada med najnevarnejše. Če je kanglica izbočena, kjer ne bi smela biti in če ima hrana v njej celo kiselkast duh, uniči takoj vse skupaj. Sicer ti pa nikdar ne bo žal, če se ravnaš po pravilu: Grej kanglico ali steklenico vsaj dvajset minut, preden rabiš vsebino.

Domače mačke so imeli v Mehiki in v centralni Ameriki, preden so prvi belokožci prišli tja.

ČEŠKI GAZOLIN

(Nadaljevanje z druge prednaslovne strani)

uradnikov je po mnogih mukah izjavil, da pove, če ga nehajo mučiti. Gestapovci so napeli ušesa. Toda kar jim je povedal, jih ni zelo zadovoljilo. O legi skladišča—je dejal—so bile izdelane tri mape, vse na prozornem papirju in le, če se polože vse tri, ena na drugo, se dobi prava slika položaja. On pa je le vedel, da je ena teh map v zavodu za vojaško kartografijo v Boukovi ulici. Pognali so ga tja in tam jim je v neki pisarni pokazal veliko jekleno blagajno. Gestapovci so siloma razdejali vrata, kar je zahtevalo precej časa, a ko je naposled blagajna bila odprta, je bila prazna kakor beračeva malha, preden se poda na pot.

Sledila je preiskava. Rezultat je bil ta, da so češki tajni agenti izpraznili blagajno tisti čas, ko so Nemci prekoračili češko mejo. Odleteli so neznano, kam, morda v Pariz, morda v London, gotovo ne v Berlin, dragocene karte pa so šle z njimi.

Gestapovci so bili zopet tam, kjer prej.

Vnovič so napeli svoje arijske možgane. Za tako delo je bilo treba par sto delavcev. Ni vrag, da jih ne bi nekoliko našli in vsaj iz enega izsilili priznanje. Iskali so po vsej deželi, dognali pa so le to, da je tudi češki generalni štab mislil na vse možnosti in jim zmešal štreno. Najvzhodnejši del čehoslovaške republike je bil Podkarpatska Rus, kraj, ki je bil pod staro ogrsko vladno tako zanemarjen, da med starejšimi ljudmi skoraj nihče ni znal čitati in pisati. Še le, ko se je to ozemlje pridružilo čehoslovaški, je mladina dobila šole. Tja je šel generalni štab po delavce za to kočljivo delo. Na mesto so jih pripeljali v majhnih skupinah, ki so, dokler je to delo trajalo, živele same zase, niso prihajale v stik z drugim prebivalstvom in so se po končanem delu z dobro plačo vrnile domov, ne da bi bile imele kaj pojma, kje so opravljali delo. Če bi gestapovci našli vse, ne bi od njih zvedeli več kot od nobenega. Vse, kar bi mogli povedati, je to, da so se vozili z železnico, toda kje so prestopali, kje so naposled izstopili, kod so se potem vozili od postaje, jim je samim bolj tuje kot če bi bili šli v Ameriko, kjer bi vsaj vedeli, da so se izkrcali v New Yorku.

Ob vsej resnosti položaja imajo Čehi pri tem vendar svojo zabavo. Včasih, kadar kmetje vedo, da kak naci vleče na ušesa, če se pogovarjajo, začno skrivnostno omenjati kakšno

goro ali kak gozd in potem nenadoma obmolknijo, da se vse skupaj zdi prav naravno. Pozneje se pa smejejo, ko zvedo, da so naciji razstrelili gorske skale ali prekopali velik gozd, seveda brez uspeha. Nemci namreč še vedno iščejo dragoceni gazolin. Dr. Ley je pripeljal čete "delavske fronte" na Češko in te kopljejo zdaj tu, zdaj tam, kopljejo globoke, dolge jarkove, doslej so pa vse zopet zakopali, ne da bi bili kje naleteli na zaželjeni gazolin.

Prispevki v tiskovni fond Cankarjevega glasnika

Prispevali od 9. avgusta do 4. septembra 1940:

E. K.	\$5.00
Milan Medvešek	7.12
Valentine Konitsch, Milwaukee ..	1.00
Mary Mivsek, Cleveland	1.00
Neimenovan, Cleveland, Ohio	1.50
Louis Kaferle	5.62
Anton Klemenčič, Cheswick, Pa.50
Neimenovan, Akron, Ohio25
John Razvozel, Washington, Pa.50
Marko Tekavec, Canonsburg, Pa.25
Joe Maurich, Strabane, Pa.25

\$ 22.99

Nabrala Jennie Dagarin na SNPJ
dan v Strabane, Pa.

Prispevali:

Mike Chebašek	\$.25
Joe Marcela25
Mary Nagel20
Math Vehar15
Victor Shel10
Milan Medvešek	1.00
John Koklich50
Jennie Dagarin25

\$ 2.70

Skupaj v tem izkazu	\$ 25.69
Zadnji izkaz	187.50

Skupaj od 23. dec. '39 do 4. sept. '40\$213.19

Odbor Cankarjeve ustanove in Cankarjevega glasnika se zgoraj omenjenim iskreno zahvaljuje. Želeli bi, da bi dobili mnogo posnomovalcev.

Za Dolfetov nagrobni kamen je našel londonski "Punch" sledeči primerni napis: "To je definitivno moja zadnja teritorijalna zahteva."

Naceti kot gospodarji sveta. V svoji nezaslišani megalomaniji so nemški rablji pred kratkim izdali dekret, ki bi bil neverjeten, če ne bi bili storili že toliko norosti, da se človek ničemur več ne more čuditi, kar pride iz Nacilanda. Ta dekret določa "zločine," za katere podpadajo nemškemu zakonu—tujci v svojih lastnih deželah. Po tem smo vsi zločinci in če bi Hitler imel tisto oblast, o kateri sanja, bi marsikoga med nami čakala nemška rabeljska sekira. Med temi zločini navaja dekret "veleizdajo zoper Nemčijo," "nasilstvo z eksplozivnimi sredstvi," "izdajstvo nemških trgovskih tajnosti," "žalitev nemških vladnih uradnikov" in "agitatorične izjave zoper vodilne osebe nemške države in nacijske stranke." Vse to bi se zdelo smešno, toda naciji očividno jemljejo vse te stvari resno in skoraj gotovo popisujejo njihovi špijoni v tujini Hitlerjeve nasprotnike, ki jih mislijo prej ali slej dobiti v svoje kremplje. Glavni namen te norosti je seveda, uplašiti svobodne ljudi po vsem svetu in utišati

vsako propagando razen nacijske. Ampak od sanj do njih uresničenja je daljša pot kot mislijo Hitler in njegovi tovariši.

Božja služba. Znani vodja nacijskega mladinskega gibanja je ob neki slavnostni priliki dejal: "Kdor služi Hitlerju, služi Nemčiji in kdor služi Nemčiji, služi Bogu." — Kajpada, novemu nemškemu bogu, ki so ga naciji posadili na tron, ker stari ni bil "čistokrven arijec."

Definicije. "Recesija" je doba, ko si mora človek pritegniti pas. "Depresija" je doba, ko človek nima pasu, da bi ga pritegnil. Kadar pa ni hlač, da bi jih pas držal, je "panika."

Dva Italijana, pripoveduje Willson Woodside, sta se lanskega poletja srečala v Milanu. Prvi je vprašal drugega: "Kako se vam godi?" — "Hvala," je odgovoril drugi, "bolje." — "Bolje? Kako, bolje?" — "Bolje kot prihodnje leto," je dobil za pojasnilo.

Proslava 30-letnice ustanovitve društva Mir, št. 142 SNPJ

v nedeljo, 6. oktobra v Slovenskem domu na Holmes Ave.

Ob treh popoldne se vrši varietni program in zvečer ples. Čitatelji Cankarjevega glasnika in drugi rojaki so prijazno vabljeni!

KOLIKO STORITE ZA CANKARJEV GLASNIK?

Če ste res napredni, pokažite to tudi z dejanjem. Cankarjev glasnik je napredna delavska kulturna revija za leposlovje in pouk. Priporočite svojemu prijatelju ali znancu, da si jo naroči. Za obstoj in napredek izobraževalnega časopisa je potrebno sodelovanje vseh, ki so za napredek!

Cankarjev glasnik potrebuje zastopnikov, posebno še izven Clevelanda. Priglasite se! Pišite upravništvu, ki bo rade volje dalo vsa pojasnila. Naslov: 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

NAROČILNA NAKAZNICA NA CANKARJEV GLASNIK

IME: _____ NASLOV: _____

Zastopnik: _____ Plačal \$ _____ c _____ Dne _____ 19 _____